

Ambassaden Rom, d. 7. oktober 2004

Landebeskrivelse Italien

Officielle navn:	Republikken Italien (La Repubblica Italiana)
Præsident:	Carlo Azeglio Ciampi (siden maj 1999)
Premierminister:	Silvio Berlusconi (siden juni 2001)
Udenrigsminister:	Franco Frattini (siden november 2002)
Sprog:	Italiensk
Religion:	Altovervejende romersk katolsk
Valuta:	Euro
Areal:	301.000 km ²
Indbyggerantal:	57,7 mio.
BNP per capita:	ca. 167.000
BNP-vækst:	0,4% (2003)
Inflation:	2,7% (2003)
Arbejdsløshed:	8,7% (2003)

1. Bilaterale forbindelser til Danmark

Det bilaterale forhold mellem Danmark og Italien er godt, og Danmark omfattes generelt med sympati i Italien.

Det seneste danske statsbesøg fandt sted i 1977, da Dronning Margrethe og Prins Henrik aflagde besøg i Italien. I 1993 aflagde Italiens Præsident Scalfaro officielt besøg i Danmark. Inden da havde Kong Frederik og Dronning Ingrid aflagt statsbesøg i Italien i 1964. I 1966 aflagde præsident Saragat statsbesøg i Danmark.

Dronning Margrethe og Prins Henrik besøgte privat Italien i september 1992. Dronning Margrethe ledsaget af Prins Henrik åbnede udstillingen "Frederik IV i Firenze" i 1994. I løbet af de senere år har kronprins Frederik, senest ledsaget af kronprinsesse Mary, besøgt Italien privat.

På regeringschefniveau fandt de seneste besøg sted i 2003. Statsminister Anders Fogh Rasmussen aflagde besøg i Rom i oktober og december 2002 under det danske EU-formandskab og i september 2003, hvor han mødtes med premierminister Berlusconi. Efterfølgende deltog premierminister Berlusconi i mødet i Det Europæiske Råd i København i december 2002.

Danmark har siden 1956 haft en kulturaftale med Italien. Programmerne under kulturaftalen er blevet fastlagt for nogle år ad gangen i en blandet kommission. Det nuværende program under kulturaftalen dækkede oprindeligt perioden 1993-1996, men forlænges løbende uden ny aftale.

2. Historie, geografi og befolkning

Historie

Fra det vestromerske kejserriges opløsning i det 5. århundrede og helt frem til 1870 bestod den italienske halvø først af kommunalsamfund og siden af småstater. De største af disse - Napoli, Milano, Venezia, Firenze og Kirkestaten - førte indledningsvis balancepolitik indbyrdes, men blev siden en del af Frankrigs, Spaniens og Østrigs interventionspolitik. Italiens samling blev først en realitet i 1870.

Det dengang indførte kongedømme under huset Savoy blev reelt neutraliseret under fascismen. Først med den nuværende republikanske forfatning, som efter en folkeafstemning trådte i kraft i 1948, blev monarkiet afskaffet. I 2002 vedtog Parlamentet en ændring af forfatningen, hvorefter den tidligere kongefamilies to mandlige medlemmer fik fri opholdstilladelse i Italien.

Siden den italienske republiks fødsel i 1948 og frem til begyndelsen af 1990'erne var de Kristelige Demokrater (DC) det altdominerende parti, bl.a. fordi partiet var den katolske kirkes talerør. Den såkaldte "transformisme", hvorved venstre/højre-alternativet reelt blev undgået via regerings-koalitioner henover den parlamentariske midte, karakteriserede italiensk politik helt frem til begyndelsen af 1990'erne. Denne måde at danne regeringer på gjorde det muligt for de Kristelige Demokrater at holde Kommunistpartiet (PCI) fra magten i en periode på over 40 år, til trods for at kommunisterne i visse perioder i efterkrigstiden opnåede omkring 30% af stemmerne. Dette var muligt, fordi en række mindre midterpartier støttede de Kristelige Demokrater mod til gengæld at få tildelt regeringsindflydelse i skiftende regeringer.

Premierministrene til næsten alle regeringer i perioden 1948-1992 kom således fra de Kristelige Demokrater. De få undtagelser var: Regeringen Spadolini (republikaner) 1981-82 og Craxi (socialist) 1983-87. Det har derfor stort set været de samme partier og til dels personer, der har siddet ved magten i over 40 år i ca. 55 forskellige regeringer. Det har på den ene side medført en vis politisk stabilitet trods de mange regeringsskift, og på den anden en mangel på parlamentarisk dynamik.

Et andet karakteristikum ved italiensk efterkrigstidspolitik var den klare opsplitning af det politiske spektrum i anti-fascister (kommunister) og anti-kommunister (katolikker). Italiens Kommunistparti fik på trods af sin gradvis mere markante Moskva-uafhængige linie aldrig etableret sig som et alternativ til de Kristelige Demokrater på landsplan. Derimod sad Kommunistpartiet over længere perioder på magten i visse regioner og større byer særligt i Mellemitalien. Partiet blev i 1991 splittet som følge af opruddet i Østeuropa og Sovjetunionen. Resultatet blev et parti med de ortodokse kommunister, Kommunistisk Gendannelse (Rifondazione Comunista) og et reformeret parti, Det Demokratiske Venstreparti (PDS), der senere har taget yderligere skridt mod den politiske midte og nu kalder sig Venstredemokraterne (DS).

Geografi og befolkning

Italien dækker en samlet overflade på 301.000 km², hvoraf 80% er bjerge. Klimaet er subtropisk syd for Appenninernes nordligste kæde, dvs. syd for en linje trukket fra Genova til Ravenna, mens Norditalien tilhører den tempererede zone. Kyst- og lavlandsområderne i Syditalien har relativt milde vintre.

Befolkningstallet er ca. 58 mio. (2003), og befolkningstætheden 192 pr. km². Befolkningstilvæksten har udvist faldende tendens og har nærmet sig nul i de seneste år. Denne udvikling opvejes dog af en betydelig indvandring.

Det seneste konkordat (1984) med den katolske kirke ophævede katolicismens stilling som statsreligion i Italien. Det anslås, at 99% af befolkningen er katolikker. Den reelt praktiserende del heraf lader sig ikke anslå. Kirkens stilling og indirekte indflydelse på den politiske beslutningsproces eksisterer stadig, specielt i Syditalien

3. Politisk ledelse

Præsidenten

Den italienske præsident vælges af parlamentet og regionalrådene for en periode på syv år. Præsidentens rolle er af konstitutionel karakter ifølge forfatningen. Man har dog i de seneste år set præsidenten spille en mere aktiv rolle som garant for forfatningen på baggrund af hårde konfrontationer mellem den siddende Berlusconi-regering og oppositionen.

Den nuværende præsident for Republikken Carlo Azeglio Ciampi valgtes i maj 1999. Han er tidligere direktør for den italienske Nationalbank, premierminister (1993–94) og finansminister i Prodi-regeringen (1996-98).

Parlamentet

Det italienske parlament består af et Senat og et Deputeretkammer. Valgperioden er fem år. I begyndelsen af 1990'erne blev valgsystemet ændret fra rene forholdstalsvalg til en kombination af flertalsvalg i enkeltmandskredse og forholdstalsvalg. Det nye valgsystem skulle styrke muligheden for koalitionsdannelser i parlamentet samt sikre de små partiers repræsentation.

Til Senatet vælges 315 medlemmer og til Deputeretkammeret 630 medlemmer. I begge kamre vælges 75% ved flertalsvalg i enkeltmandskredse og 25% efter forholdstalsmetoden. Spærregænsen ved valg til Deputeretkammeret er 4%. Det seneste parlamentsvalg fandt sted i maj 2001, og det næste skal senest finde sted i maj 2006.

Regeringen

Præsidenten udnævner premierministeren og dennes regering. Inden ti dage efter udnævnelsen skal regeringen præsentere sig i Parlamentet for at opnå et tillidsvotum. Afstemningen foregår på baggrund af regeringens fremlagte program. Såfremt regeringen ikke opnår flertal for sit program, er den tvunget til at træde tilbage, hvorefter præsidenten starter nye politiske konsultationer for at udpege en anden regering.

Regionerne

Republikkens forfatning giver landets 20 regioner en vis autonomi. En særlig grad af selvstyre er tildelt fem rand-regioner, Valle d'Aosta, Friuli-Venezia Giulia, Trentino Alto-Adige, Sicilien og Sardinien. Det formelt etablerede regionale og lokale selvstyre kommer kun i begrænset omfang til udtryk i en tilsvarende finansiel autonomi.

4. Indenrigspolitik

a. Udviklingen op gennem 1990'erne

De voldsomme indenrigspolitiske forandringer i Italien som følge af Berlin-Murens fald i 1991, opbruddet i Østeuropa, Sovjetunionens sammenbrud og afslutningen af den kolde krig, medførte en opsplittning af Kommunistpartiet, og i 1992 førte "Operation Rene Hænder" (om politisk korrupsion) til de Kristelige Demokrater og Socialistpartiets opløsning.

Det gav plads til nye ansigter på den politiske scene, og i 1994 blev forretningsmanden Silvio Berlusconi den store sejrsherre. Kort forinden havde han lanceret sit parti "Forza Italia", der udnyttede det vakuum, der var opstået efter de Kristelige Demokraters fald. Berlusconi fik støtte fra det tidligere fascistiske parti, Nationalalliancen (ledet af Gianfranco Fini), og fra protestpartiet, Lega Nord (ledet af Umberto Bossi). Regeringen var imidlertid præget af ustabilitet og intern uro, og i december 1994 trak Lega Nord sin støtte tilbage, og Berlusconi måtte gå af.

Derpå dannede Berlusconi-regeringens økonomiminister, Lamberto Dini, en teknokratregering, som sad indtil parlamentsvalget i april 1996. Valget blev vundet af centrum-venstrekoalitionen "Oliventræet" under ledelse af professor Romano Prodi. Han iværksatte en gennemgribende sanering af de offentlige finanser. Det lykkedes Prodi at realisere sit primære mål: At få Italien med i gruppen af euro-lande fra 1999. Regeringen faldt imidlertid i oktober 1998, da det kommunistiske støtteparti Rifondazione ikke stemte for dens finanslovsforslag.

Efter at Det Demokratiske Venstreparti (PDS) bl.a. gennem en navneforandring til Venstredemokraterne (DS) havde taget endnu et skridt væk fra sin kommunistiske fortid hen mod en mere europæisk socialistisk linie dannede lederen af Venstredemokraterne, Massimo D'Alema, i 1998 en ny regering uden afholdelse af nyvalg. Regeringen bestod af en række små partier - lige fra kommunister på den ene fløj til det lille katolske UDR-parti på den anden. Regeringspartiernes ideologiske forskelligheder skabte i slutningen af 1999 så store vanskeligheder, at D'Alema valgte at gå af for blot fire dage senere atter at danne ny regering.

Resultatet af regionsvalget i april 2000 blev imidlertid et sviende nederlag for centrum-venstrekoalitionen, hvorfor D'Alema trådte tilbage. Finansminister i D'Alema-II regeringen, Giuliano Amato, fik herefter i opdrag at danne regering. Heri indgik hele otte partier. Skønt der kun var et år til næste parlamentsvalg, fremlagde Amato et ambitiøst regeringsprogram, der bl.a. stillede mod at føre de to forrige regeringers stramme finanspolitiske linie videre.

Mod slutningen af 2000 trak Amato sin premierministerkandidatur ved det kommende parlamentsvalg tilbage. Det skete i erkendelse af, at et flertal i regeringskoalitionen Oliventræet støttede Roms tidligere borgmester Francesco Rutellis kandidatur over for centrumhøjrekoalitionens kandidat Silvio Berlusconi.

Forud for parlamentsvalget i maj 2001 indgik Berlusconis centrumhøjre-koalition Frihedspolen - bestående af partierne Forza Italia (Berlusconi), Nationalalliancen (Fini) samt de to små katolske partier, CCD og CDU - i et valgforbund med Umberto Bossis protestparti Lega Nord. Dette samarbejde fik betegnelsen Frihedens Hus.

b. Berlusconi-II regeringen

Frihedens Hus blev den store sejrherre ved parlamentsvalget i maj 2001. Koalitionen fik 177 pladser i Senatet mod centrumvenstre-koalitionen Oliventræets 128. I Deputeretkammeret fik Frihedens Hus 367 pladser mod Oliventræets 248. Frihedens Hus opnåede således absolut flertal i begge kamre - også uden Lega Nord's stemmer.

Efter valget udnævntes Silvio Berlusconi til premierminister i en regering, der består af 23 ministre. Den tidligere generalsekretær for verdenshandelsorganisationen WTO, Renato Ruggiero, blev udpeget til udenrigsminister for at sikre kontinuitet i Italiens EU-politik. Uenigheden om regeringens EU-linie mellem Ruggiero og flere af hans ministerkolleger førte imidlertid, efter blot seks måneder, til Ruggieros afgang i begyndelsen af 2002. Berlusconi overtog herefter udenrigsministerposten ad interim. I november 2002 udnævnte Berlusconi den hidtidige minister for offentlig administration, Franco Frattini (Forza Italia), som udenrigsminister.

Berlusconis Forza Italia oplevede i forsommeren 2004 at valgnederlag ved såvel europaparlamentsvalget som ved en række lokalvalg. Disse valgnederlag har været medvirkende til, at Berlusconi og regeringen er begyndt at stille skarpt på den kommende tids politiske målsætninger, særligt set i lyset af de kommende regionalvalg i 2005 og parlamentsvalget i foråret 2006.

Regeringen har lanceret et omfattende reformprogram, som søges gennemført over en årrække. Hovedsigtet er en sanering af den italienske økonomi og en dynamisering af det italienske samfund i almindelighed. Regeringen har netop vedtaget en større pensionsreform, hvorefter pensionsalderen skal stige over en årrække. Der udestår fortsat en række mere omfattende reformer mhp. privatisering af større offentlige virksomheder, sanering af de offentlige finanser, større fleksibilitet på arbejdsmarkedsområdet, skattelettelser og reformer af retsvæsenet.

Der har i de seneste år været stigende politisk vilje – særligt repræsenteret ved regeringspartiet Lega Nord – til at uddelegere flere kompetenceområder til regionerne. Regeringen arbejder på den baggrund med udformningen af et omfattende lovforslag med markante forfatningsændringer, der bl.a. lægger op til en regionalisering (devolution) på områder som sundhedsvæsen, skolevæsen samt lokalt politi og omdannelse af Senatet til et føderalt parlament, som får regionale spørgsmål som kompetenceområde. Reformen indeholder også forslag om en styrkelse af premierministerens funktioner og magt i forbindelse med regeringsdannelser og -opløsning og ministerudnævnelser mv. og en indskrænkning af antallet af parlamentarikere i Deputeretkammeret og det nye føderale Senat. Den parlamentariske behandling af regeringens reformforslag er blevet indledt i begyndelsen af efteråret 2004.

Et andet hovedemne er skattelettelser, der indgik i Berlusconis såkaldte "kontrakt med italienerne". Det er forhåbningen, at skatteenedsættelser vil kunne sætte forbruget op og dermed også øge beskæftigelsen. Indtil nu har presset på de offentlige finanser og Italiens store offentlige gæld gjort det vanskeligt at realisere ambitionen.

Den voksende illegale immigration er ligeledes et hovedemne for regeringen. Immigrationsloven blev strammet op i 2002, men der ankommer fortsat et stort antal illegale immigranter til de Sicilien og de syditalienske kyster.

Også retsområdet udgør et centralt element i regeringens program. Berlusconi har ikke lagt skjul på sin overbevisning om, at store dele af retsvæsenet "agerer ifølge en skjult politisk dagsorden, der deles af den italienske venstrefløj". Regeringen ønsker bl.a. at foretage en skarpere opdeling mellem dommere og de offentlige anklagere.

5. Udenrigs- og sikkerhedspolitik

Italien har i hele efterkrigstiden ført en klart pro-europæisk politik og konstant støttet alle fremskridt i den europæiske integrationsproces. De tre centrum-venstre regeringer fortsatte denne linje i årene 1996-2001.

Berlusconi's regering har ført linjen videre, om end der er sket en vis glidning væk fra tidligere regeringers klare pro-kommunautære linje i retning af en mere inter-governamental holdning i forbindelse med konkrete politiske spørgsmål. Under drøftelserne om EU's nye forfatnings-traktat lagde Italien vægt på en effektiv videreførelse af det europæiske samarbejde med respekt for nationalstaternes opgaver og en videre integration i et udvidet EU. Italien arbejdede ikke mindst for et mere effektivt EU med øget anvendelse af flertalsafgørelser, en styrket fælles udenrigs- og sikkerhedspolitik og en styrket rolle for Europa-parlamentet og de nationale parlamenter. Forfatningstraktaten underskrives ved en ceremoni i Rom den 29. oktober 2004.

Italien støtter ligeledes EU's udvidelse, der ses som et afgørende skridt i Europas genforening efter afslutningen på den kolde krig. Samtidig åbner udvidelsen op for nye værdifulde muligheder for italiensk erhvervsliv. Italien støtter Bulgariens og Rumæniens optagelse i EU i 2007, ligesom den går ind for Kroatiens medlemskab og – på lidt længere sigt Tyrkiets EU-medlemskab baseret på opfyldelse af Københavnskriterierne. Italiens medlemskab af NATO er fortsat den centrale forankring af Italiens sikkerheds- og forsvarspolitik og danner rammen for landets engagement i det transatlantiske forhold, som Berlusconi tillægger stor betydning. Også samarbejdet i FN tillægges stor betydning af Italien. For øjeblikket går Italiens diplomatiske bestræbelser i retning af at sikre Italien en større indflydelse i Sikkerhedsrådet via den kommende reform heraf.

Forholdene i det vestlige Balkan har i det seneste årti optaget Italien på grund af den geografiske nærhed, der har ført til en betydelig indvandring fra og via landene i denne region. Italien lægger vægt på, at det europæiske perspektiv fastholdes og udbygges for landene i det vestlige Balkan. Italien er stærkt engageret i NATO's fredsbevarende og -skabende operationer i det vestlige Balkan, og er det land, der for øjeblikket har det største antal soldater deployeret i regionen.

I 2002 besluttede regeringen med støtte fra dele af oppositionen at deployere 1.000 elitesoldater til den amerikansk ledede operation Enduring Freedom i Afghanistan.

Italien støttede den militære intervention i Irak politisk, men deltog ikke militært i krigshandlingerne. Italien gav ligeledes adgang til overflyvning samt brug af baser. Efter Saddam Husseins fald besluttede Berlusconi-regeringen at bidrage i den internationale koalitions støtte til stabilisering og genopbygning af Irak med ca. 3.000 soldater og militært uddannet politi. Denne ope-

ration er indtil videre blevet forlænget til udgangen af dette år, selvom oppositionen har presset på for tilbagetrækning af de italienske styrker. Også flere kidnapningsaffærer i Irak har stillet regeringen i en vanskelig situation ift. den offentlige opinion. Premierminister Berlusconi og udenrigsminister Frattini har ved flere lejligheder gjort klart, at Italien forbliver militært i Irak, så længe den irakiske regering og FN ønsker det.

Italien lægger stor vægt på sit forhold til Rusland og har igennem mange år haft et omfattende økonomisk samarbejde med Rusland. Italien er Ruslands næststørste handelspartner efter Tyskland.

Italiens traditionelt gode forhold til landene i middelhavsområdet, herunder Libyen, samt i Mellemøsten er i et vist omfang blevet ført videre af Berlusconi-regeringen. Senest har Berlusconi aflagt to besøg i Libyen i 2004. Samtidig har Berlusconi og vicepremierminister Gianfranco Fini lagt vægt på at styrke forholdet til Israel.

Betydelige italienske mindretal og økonomiske interesser, specielt i Argentina, Venezuela og Brasilien giver Latinamerika en markant plads i italiensk udenrigspolitik.

Italien har fortsat interesser i Østafrika, herunder Somalia og Mozambique. Italien spillede bl.a. en fremtrædende rolle i fredsforhandlingerne mellem Etiopien og Eritrea.

6. Økonomi og udenrigshandel

Italien er verdens 7. største industrination (for nyligt overhalet af Kina, målt i BNI) og deltager i de verdensøkonomiske G7/8-topmøder. Industrien har historisk været koncentreret i Norditalien, men gennem regionalpolitiske tiltag forsøger man at skabe en større spredning. Italienske industri har en lang tradition for at producere alt, hvad hjemmemarkedet har behov for, og man kan i Italien finde den samme tendens som i Japan til meget stor trofasthed mod landets egne produkter. Det gælder dog i stadig mindre grad mht. biler, hvilket er en del af forklaringen på, at Italiens største virksomhed, FIAT, igennem en længere periode har befundet sig i en alvorlig økonomisk krise.

Italien er nettoimportør af levnedsmidler. Dette importbehov er grundlaget for en del af den danske eksport til Italien, der fortsat i vidt omfang (ca. 40%) består af landbrugs- og fiskeriprodukter samt ingredienser til fødevarerindustrien.

Behovet for importeret energi er af nyere dato. Italien kunne frem til 1960'erne dække den største del af sit energibehov via hydro-elektriske installationer (77% i 1962). Igennem de følgende årtier øgedes forbruget af kul, naturgas og olie med stigende afhængighed af importeret energi til følge (i dag 80%). Italien er et af de mest udsatte lande i OECD-gruppen m.h.t. afhængighed af importeret energi og har en betydelig energiimport fra Nordafrika. Diversificering af energiforsyningen har fået større prioritet. I de seneste år er der opført en række vindmølle-parker, specielt i Mellem- og Syditalien, hvilket skyldes gunstige vindforhold, liberalisering af el-markedet samt krav om, at mindst 2% af el-producenternes energi skal komme fra vedvarende energikilder. Tilsvarende investeres der i disse år i nyopførelse og modernisering af affaldsfor-

brændingsanlæg med kraftvarmeproduktion. Anvendelse af kernekraft er derimod indtil videre skrinlagt.

Hovedtal for Italiens økonomi fremgår af nedenstående tabel:

	1999	2000	2001	2002	2003
Vækst BNI	1,3%	1,4%	1,8%	0,4%	0,4%
Arbejdsløshed	11,4%	9,9%	9,6%	9,5%	8,7%
Budgetunderskud	-1,9%	-1,6%	-1,4%	-2,3%	-2,4%
Offentlig gæld/BNI	114,5%	110,2%	107,5%	106,7%	106,1%
Inflation	1,2%	2,5%	2,8%	2,5%	2,7%

Den italienske økonomi har i de seneste år været karakteriseret ved lav vækst, og i de seneste års har Italien været blandt de EU-lande, der har haft den laveste vækst. Væksten i 2004 og i 2005 forventes at blive på hhv. 1,4% og 1,9%.

Store dele af det italienske erhvervsliv har traditionelt været kontrolleret af det offentlige via store statslige holdingselskaber. Inden for de seneste år er der iværksat et omfattende privatiseringsprogram. Berlusconi-regeringen har arbejdet for at sætte yderligere fart på denne proces.

Som elementer i regeringens bestræbelser på at styrke de statslige finanser er der iværksat delvis eftergivelse af skattegæld for virksomheder, samt skatte- og afgiftseftergivelser til private, mod at disse betaler 25% af den skyldige gæld. Samme eftergivelseskoncept er blevet vedtaget ifm. med ulovligt opført byggeri. Disse tiltag blev iværksat med vedtagelsen af finansloven for 2004. Arbejdsløsheden har været støt faldende siden slutningen af 1990'erne og er for øjeblikket på 8,7%. Beskæftigelsen søges styrket bl.a. ved at skabe et mere smidigt arbejdsmarked via indførelse af en række nye arbejdskontraktformer. Gennem skattelemper til syditalienske virksomheder og en reduktion i arbejdsmarkedsbidraget for nyansatte har man endvidere prøvet at opmuntre syditalienske virksomheder til flere nyansættelser. Der eksisterer fortsat betydelig skævhed mellem Nord- og Syditalien. Arbejdsløsheden i Norditalien er registreret til ca. 4%, mens den er på 20% i Syditalien. Regeringens plan er at reducere arbejdsløsheden til 6% i 2005.

Budgetunderskuddet i forhold til BNI var i 2003 på 2,4%. I 2004 bevæger budgetunderskuddet sig mod 3,5%, hvorfor regeringen har set sig nødsaget til at beskære statens udgifter med 7,5 mia. euro. Herefter forventes budgetunderskuddet at blive på 2,9%. I 2005 tenderer budgetunderskuddet uden korrigerende finanspolitiske manøvrer at bevæge sig mod 4,4%. I finanslovsforlaget for 2005, lægger regeringen op til markante besparelser på 24 mia. euro. De store besparelser er bl.a. nødvendige, hvis regeringen skal finde dækning for planlagte skattelettelser på 4-6 mia. euro.

Italiens offentlige gæld har i de senere år været faldende, om end i et meget moderat tempo. Den nuværende gæld på ca. 106% af BNI er fortsat EU's højeste og vil således være en natio-

naløkonomisk klods om benet om den til enhver tid siddende regering i flere år frem i tiden. Regeringen tilstræber at reducere gælden til 100% inden for de næste to år.

Inflationen var støt faldende i anden halvdel af 1990'erne, fra 3,1% i 1995 til 1,2% i 1999. Herefter steg den, og den har siden fundet et stabilt leje på 2,5-3,0%. Med euroens indførelse og grundet en manglende effektiv kontrol med de "nye" europriiser har man i Italien været vidne til betydelige prisstigninger på flere typer af dagligvarer.

Italiens samlede handelsbalanceoverskud steg fra 1992 frem til 1997, hvor det var på DKK 262 mia. I årene 2001 til 2003 er det siden faldet til hhv. 9,2 mia. euro (2001), 7,8 mia. euro (2002) og 1,6 mia. euro (2003).

Danmarks samhandel med Italien har i perioden 2000-2003 udviklet sig således:

Mio. DKK	2000	2001	2002	2003
Eksport	13.261	14.365	14.135	14.473
Import	15.291	16.127	16.388	15.355
Balance	-2.030	-1.762	-2.253	-882

Kilde: Danmarks Statistik

Danmarks eksport til Italien

På listen over Danmarks eksportmarkeder lå Italien i 2003 på en 8. plads efter Tyskland, Sverige, UK, Frankrig, Norge, Holland og USA.

Den danske eksport til Italien består hovedsageligt af levnedsmidler, medicinske produkter samt diverse maskiner. De vigtigste poster er som følger:

Mio. DKK	2001	2002	2003	Andel %
Kød og kødvarer	2.661	2.439	2.088	14
Fisk, krebsdyr, bløddyr og varer deraf	1.932	1.927	2.003	14
Medicinske og farmaceutiske produkter	784	875	1.142	8
Maskiner og tilbehør til industrien	881	890	841	6
Kontormaskiner	363	481	749	5

Kilde: Danmarks Statistik

7. Kort over Italien

Specialundervisning i Italien

Denne artikel er oversat og bearbejdet fra "Special Education across Europe in 2003 – Trends in provision in 18 European countries", udgivet i November 2003 af European Agency for Development in Special Needs Education.

I bogen er specialundervisningen i de 18 EU-lande beskrevet ud fra fælles rammer, så sammenligning på tværs af landene er mulig.

I bogen angives, at der i 2001 var:

8.867.824 elever i den skolepligtige alder i Italien

670.000 elever i den skolepligtige alder i Danmark

1,5 % af eleverne i Italien beskrives som "elever med særlige behov"

11,9 % af eleverne i Danmark beskrives som "elever med særlige behov"

<0,5% af eleverne i Italien modtager undervisning i specialskoler

1,5% af eleverne i Danmark modtager undervisning i specialskoler.

Artiklen er oversat af studentermedarbejder Louise Kofoed-Gertvig og bearbejdet af pædagogisk konsulent Lis Pøhler, Undervisningsministeriet i forbindelse med forberedelse af studietur til Firenze med Folketingets uddannelsesudvalg. I teksten er indsat nogle kantede parenteser, disse er kommentarer indsat i forbindelse med bearbejdning af teksten m.h.p. sammenligning med den danske specialundervisning.

Inkluderingspolitikken

Italien er langt fremme mht. udvikling af et retsgrundlag som sikrer inkluderingen af elever med særlige behov i de almindelige skoleklasser. I mere end 25 år er stort set alle børn i den skolepligtige alder blevet indmeldt i almindelige skoler, takket være en velorganiseret lovgivning og administrative foranstaltninger, som har muliggjort fuld inkludering af elever uanset vanskeligheder og alder.

Retten til uddannelse i rummelig skole er fastsat i den italienske forfatning (artikel 3), og blev vedtaget med loven nr. 517 i 1977. Loven afskaffede adskilte klasser efter en kort eksperimentperiode anlagt på lov 118 i 1971 (art. 28), som søgte at begunstige inkluderingen af elever med særlige behov i almindelige klasser. Eksperimentperioden var anført af Falcuccis kommissionen. [Denne proces er også beskrevet i pjecen fra KVIS-projektet, som er udleveret i forbindelse med studieturen]

Den lovgivende reference i forhold til udvikling af den rummelige skole er en rammelovgivning for handicappede (nr.104/92). Den er blev yderligere forstærket ved præsidentens forordning i februar 1994, som muliggjorde samarbejdet mellem skoler, lokale sundhedsafsnit og familier i forberedelsen af en individuel uddannelsesplan. Den sidste bestemmelse kendt som 'Atto d'indirizzo' udgør den lovgivende ramme og må betegnes som milestenen for inklusion. Alle lærere – uanset fagområde - skal kende til denne, da det er lærerens ansvar at finde "en alternativ rute" for eleven med særlige behov.

For elever med særlige behov giver loven mulighed for udarbejdelse af individuelle uddannelsesplaner, som baseres på uddannelsesmæssige målsætninger, der *ikke* nødvendigvis retter sig efter de af ministeriets fastsatte retninger (som f. eks som den italienske læseplan), men er afpasset til at møde den enkelte elevs evner, egenskaber og potentialer. Somme tider opfattes den individuelle uddannelsesplan fejlagtigt som et individualiseret undervisningsprogram. Men det er vigtigt at skelne; *undervisningsplanen* er et dokument der udarbejdes af lærere i henhold til læseplanen, og har således kun fokus på elevens undervisning, mens *uddannelsesplanen* er et mere komplekst dokument rettet mod en overordnet planlægning for elever med

særlige behov. Uddannelsesplanen inkluderer således også didaktiske, rehabiliterende, sociale og velfærdsaspekter.

[I Danmark opfordres der (Temahæfte 16, Uvm) til udarbejdelse af individuelle undervisningsplaner for elever i den vidtgående specialundervisning og for elever, der i et fag modtager al deres undervisning, som specialundervisning. Uddannelsesplanen er er derimod lovbestemt, og skal følge barnet fra 6. skoleår]

Elever med særlige behov forventes at have været igennem følgende faser [På dansk ville vi nok have kaldt dette for indstillingsprocedure]:

Rapportering af case

Det kan være forældrene, som indleverer deres barns medicinske diagnose, eller det kan være skolen, som bemærker, at en elev har særlige vanskeligheder og dernæst (med forældrenes samtykke) rapporterer videre til specialister.

Funktionel diagnose

Denne drejer sig om beskrivelsen af elevens patologi, vanskeligheder, evner og færdigheder. Det er kliniske og psykologiske data fra det tværfaglige team bestående af speciallæger, børnepsykolog, ergoterapeut og socialrådgiver fra det kommunale sundhedsafsnit. Beskrivelsen omhandler elevens psykologiske og fysiske tilstand. Den indeholder personlige detaljer om elevens familie, årsagsbestemmende faktorer, medicinsk historik og elevens potentialer i forhold til: kognitive, følelsesrelaterede, lingvistiske, motoriske, neuropsykologiske faktorer samt elevens personlige selvstændighed.

Funktionel dynamisk profil

Denne består af en analytisk beskrivelse, der er baseret på den funktionelle diagnose, men som fremstiller elevens potentielle respons på nutidige og fremtidige ændringer og udvikling. Den indikerer elevens fysiske, psykiske, sociale og følelsesmæssige karaktertræk, elevens handicaprelaterede indlæringsvanskeligheder og elevens muligheder for komme over vanskelighederne – eller leve med vanskelighederne. Elevens kultur-mæssige og personlige valg skal med i disse overvejelser.

Profilen udarbejdes i fællesskab af en tværfaglig gruppe sammensat af faglærere, forældre, speciallæreren samt social- og sundhedsrådgivere som fx psykolog, ergoterapeut og speciallæge.

Profilen er dynamisk, og med jævne mellemrum opdateres den på baggrund af strukturerede observationer i overensstemmelse med elevens udvikling. Der er særligt fokus på dette, når eleven går fra børnehaven til skole, og senere når eleven går fra "Scuola elementare" til "Scuola secondare" og derfra videre i uddannelsessystemet. I denne profil indgår kognitive, emotionelle, kommunikative, lingvistiske, sensoriske, motoriske og neuropsykologiske aspekter samt elevens selvstændighed og læring. Der medtages såvel langsigtede som kortsigtede elementer. Det er skolens leder, der er ansvarlig for udarbejdelsen af denne funktionelle dynamiske profil.

Den individuelle uddannelse plan

Planen er det dokument, der viser, at eleven er inkluderet i den almindelige skole. Det er klasselæreren, som i samarbejde med speciallærere "designer en skræddersyet" uddannelsesplan, der tager højde for elevens færdigheder og behov. Planen inkluderer uddannelsesmæssige, rehabiliterings-, sociale og sundhedsmæssige foranstaltninger. Ideen med planen er at kunne tilbyde eleven forskelligartede og bedre indlæringsforhold sideløbende med en læseplanen, hvilket sætter overgangen til et voksent arbejdsliv i fokus og giver mulighed for at variere mellem skoleundervisning og erhvervsfaglig uddannelse.

Det vigtigste aspekt det tværfaglige team, kaldet GLH, skal have med i sine overvejelser, når planen udarbejdes, er at sikre, at eleven udvikler nogle almene menneskelige færdigheder, som kan hjælpe til med at integrere eleven socialt.

Note: GLH – *Gruppo di lavoro sull'handicap* samarbejder med GLIP – *Gruppo di lavoro interistituzionale provinciale* som arbejder på et lokalt plan frem for på skolebasis.

Evaluering og løbende kontrol

Evalueringen har til formål løbende at kontrollere om resultaterne stemmer overens med interventionen og foranstaltningerne og sikre, at de opstillede målsætninger nås. Denne fase er afgørende for at kunne foretage justeringer, så eleven udvikler sig såvel kognitivt som socialt.

Hvis klassens lærere vurderer, at eleven har opnået et indlæringsniveau, der svarer til niveauet i de statslige programmer, skal eleven evalueres efter det samme system, som gælder for andre elever. Hvis dette ikke er tilfældet, skal lærerne vurdere elevens udvikling i forhold til målsætningerne i den individuelle uddannelsesplan og udstede et deltagelsescertifikat i stedet for et normalt diplom, så eleven kan gå videre i uddannelsessystemet. Eleven kan også fortsætte i en erhvervsfaglig uddannelse, som eleven muligvis har stiftet bekendtskab i Scuola Scecondare.

Undervisningsministeriet forudsætter, at

- undervisningsaktiviteter på klassebasis organiseres m.h.p at implementere skoleprogrammet
- der er garanti for kontinuitet i undervisningen fra niveau til niveau. Dette kræver et tæt samarbejde mellem de forskellige lærere på de forskellige klassetrin.

Inkludering af elever med særlige behov i almindelige afsnit og skoleklasser på alle niveauer af undervisningen betyder, at der må skæres i antallet af elever pr klasse. Som lovgivningen er nu [dvs. 2003, da bogen blev skrevet] kan der i hver klasse være maksimalt 25 elever, hvor en kan være handicappet eller to med lettere handicap/vanskeligheder. (lov nr. 331/1998 modificeret i lov nr. 141/1999).

Den fysiske og psykiske udvikling hos eleven er vigtigere end alder, når man placerer en elev med særlige behov i en almindelig skoleklasse. Eleven får mulighed for at følge en standardiseret læseplan eller en lettere simplificeret læseplan afhængigt af dennes færdigheder. Speciallæseplanen bliver baseret på den enkeltes evner.

En gruppe eksperter [kan sammenlignes med det danske PPR-system] på området rådgiver den lokale skoledirektør og hver enkelt skole. De samarbejder med den kommunale myndighed samt det kommunale sundhedsafsnit om at skitsere en plan, hvor den individuelle uddannelsesplan samt andre aktiviteter, der inkluderer elever med særlige behov, implementeres.

Definition af "særlige behov" / handicap

En person kategoriseres som handicappet, når hendes eller hans fysiske, psykologiske eller sensoriske handicap er stabilt eller progressivt, når det forårsager besværligheder i forhold til indlæring, relationer eller inkludering/integrering i et arbejdsliv, og når det giver ulemper i sociale liv eller ligefrem betyder eksklusion fra et socialt liv.

Et handicap (eller et multihandicap) anses som alvorligt, når det - personens alder taget i betragtning - formindsker personlig frihed således, at personen har brug for permanent assistance.

Vurdering

Den kommunale sundhedsmyndighed skal i samarbejde med en speciel medicinsk komite vurdere den enkeltes handicap og evner såvel som behov for permanent assistance. Komitéen består af en social rådgiver samt en ekspert i netop det pågældende handicap, begge ansat af den kommunale sundhedsmyndighed.

Bestemmelser for elever med særlige behov

I alderen nul til tre år garanteres barnet med særlige behov en vuggestue plads; fra tre til seks år en børnehave plads og fra seks til fjorten år (som er den obligatoriske undervisningsalder) garanteres eleven en uddannelsesplads i en almindelig skoleklasse. Elever med særlige behov, der har gennemført den obligatoriske undervisning garanteres optagelse i klasser efter syvende klasse, og når de har gennemført denne, garanteres de adgang til videregående uddannelse: universitet og andre højere uddannelsesinstitutioner.

Uddannelsesinklusion fokuserer på udviklingen af en elevs potentiale for indlæring, kommunikation, opbygning af relationer og socialisering generelt. Elever med indlæringsproblemer og andre problemer relateret til deres handicap har som alle andre elever ret til at studere.

Elever med særlige behov, der midlertidigt er ude af stand til at følge undervisning på grund af helbredet, er alligevel garanteret undervisning. Kommunaldirektøren for uddannelsesområdet etablerer almindelige skoleklasser på hospitaler som en separat afdeling af statsskolerne.

Inkludering af elever med særlige behov i almindelige skoleklasser på alle niveauer af uddannelse opnås gennem en koordineret plan på baggrund af støtte i skolen, social- og sundhedsassistance, kultur-, rekreations- og sportscentre samt gennem aktiviteter, der tilbydes af både offentlige og private organer.

Teknisk udstyr og undervisningsinstrumenter leveres til skoler og universiteter.

På de forskellige niveauer i den obligatoriske skolegang vil der være en støttelærer eller -pædagog til fire handicappede elever. Dog kan det justeres i grundskolen, hvis der er elever med særligt alvorlige handicap, dette alt afhængigt af deres specifikke diagnose og skolens beliggenhed (fx hvis skolen ligger i bjergene eller på en lille ø).

Selvom inklusion af elever med særlige behov i almindelige skoleklasser er den nuværende politik, findes der stadig skoler for blinde, døve og talehæmmede elever. Blinde, døve eller talehæmmede elever kan gennemføre deres obligatoriske skolegang i almindelige skole såvel som på specialskoler. Desuden er der skoler, som har specielle målsætninger undervisningen af elever med sjældne handicap eller minoriteter med andre vanskeligheder.

Inklusion på italiensk – med linjer til danske problemstillinger og udviklingen her i landet

1. Indledning – kort historisk rids

Udviklingen frem mod den inklusionspraksis, man har i dag, tog sin begyndelse, da det italienske parlament i 1971 gennemførte en lovgivning indeholdende en hensigtserklæring om, at alle specialskoler og specialklasser skulle nedlægges og eleverne placeres i almindelige klasser.

I 1977 vedtog man så den lov, der endeligt gennemførte den fuldstændige integration af elever med handicap i grund- og mellemskolens almindelige klasser, idet specialklasser af enhver art samtidig blev afskaffet.

Siden er der på baggrund af en række opfølgende love og cirkulærer om inklusion i skolen og ikke mindst i kraft af det vedholdende arbejde, der er udført af skolens personale, sket en kolossal udvikling af inklusionsniveauet i den italienske skole.

Det er værd at understrege, at denne udvikling i tidens løb har vundet stadigt stigende støtte blandt alle skolens aktører, herunder både forældre og skolens personale.

I Danmark tog Folketinget i samme periode to initiativer, som fik afgørende betydning for elever med handicap.

For det første blev der i 1969 gennemført en folketingsbeslutning om reform af de grundlæggende uddannelser. Heri hedder det bl.a.: 'Undervisningen af de handicappede elever skal søges udbygget på en sådan måde, at børnene kan undervises i et almindeligt skolemiljø'.

For det andet blev der i 1978 vedtaget en ændring af folkeskoleloven i forbindelse med særforsorgens udlægning, hvorved der skete en normalisering af regelsættene, så al undervisning af børn i undervisningspligtig alder herefter skulle ske i henhold til Undervisningsministeriets regelsæt. Samtlige elever i de offentlige skoleformer (herunder særforsorgens skoler) blev således folkeskoleelever.

I de følgende år skete der en betydelig udvikling i retning af 'en skole for alle', hvor også elever med alvorlige handicap blev undervist i tilknytning til almindelige klasse miljøer, men den organisatoriske struktur, der giver mulighed for at placere en elev i specialskole, specialklasse eller almindelig klasse blev bibeholdt.

I 1992 blev der gennemført en meget vigtig lovgivning, der bl.a. bygger på de første tyve års integrationserfaringer. I denne lov placerer man integrationsprincippet blandt de borgerlige rettigheder og pålægger alle professionelle aktører i skole og fritid at koordinere deres indsats. Loven understreger tillige integrationens pædagogiske dimension, '*...som kommer til udtryk gennem en undervisning for alle og for den enkelte...*'.

Man kan i dag konstatere, at intentionerne i 1971-loven er blevet en realitet. Et meget begrænset antal børn er dog fortsat skolemæssigt placeret uden for den almindelige klasse.

Af den officielle statistik for skoleåret 1999/2000 fremgår det, at 0,03% af samtlige børn i den offentlige skole fik deres undervisning uden for de almindelige klasser, nogle i specialklasse, andre i specialskole. Kun 1 promille af de offentlige skoler har specialklasser.

Af samme statistik fremgår det endvidere, at frekvensen af inkluderede elever med påvist handicap i den offentlige skoles almindelige klasser ligger på omkring 1,5% af det samlede elevtal. Denne integrationstænkning er nu blevet en helt naturlig del af læreres og forældres syn på, hvad der er skolens opgave i forhold til elever med handicap.

I forbindelse med ændring af lov om folkeskolen i maj 2000, hvorefter opgavefordelingen mellem amter og kommuner blev anderledes, iværksatte Undervisningsministeriet et kvalitetsprogram, som fik navnet KVIS-programmet, for at sikre en fortsat udvikling af kvaliteten i specialundervisningen.

Gennem arbejdet i dette program er det blevet stadig mere tydeligt, at specialundervisning og almindelig undervisning må ses i sammenhæng, og at det er nødvendigt at arbejde med kvaliteten i den almindelige undervisning for at gøre de almindelige undervisningsmiljøer mere rummelige og reducere henvisningerne til specialundervisning.

Her i landet undervises omkring 1,5 % af samtlige elever i folkeskolen i henhold til folkeskolelovens §20,stk.2, heraf en stor del på specialskole. Denne frekvens svarer ret nøje til den italienske frekvens af elever med påvist handicap.

2. Skolens driftsherrer – opgavefordelingen

Den italienske skole er en statsskole og er direkte økonomisk funderet af staten. Ud over at træffe beslutninger om den nationale skolepolitik, om skolens indhold og værdigrundlag, er det tillige staten, der ansætter og afskediger skolens ledere, lærere og administrative personale.

I praksis udnævner det italienske undervisningsministerium en administrator (typisk med juridisk baggrund) i hver provins. Denne administrator er den øverste leder af hele skolevæsenet i provinsen (de italienske provinser kan, hvad areal og befolkningstal angår, bedst sammenlignes med danske amter), og lederens administrative enhed, det statslige skolekontor, fører bl.a. tilsyn med skolerne og bevilger støttelærertimer i forbindelse med inklusion i skolen af elever med handicap.

Men også kommunerne har part i skolen, idet de skal sørge for skolebygninger og påkrævede arkitektoniske ændringer, skolemøbler, undervisningsmaterialer og andet (det påhviler bl.a. kommunen at yde praktisk assistance i skolen i forbindelse med elever med handicap).

Som den tredje part indtræder den ikke-statslige provinsadministration i interessefeltet med en vurderingsenhed (placeret i sundhedssektoren). Denne vurderingsenhed skal bl.a. afgøre, om en given elev klinisk set har et handicap.

Denne diagnose er bl.a. en forudsætning for, at det statslige skolekontor efterfølgende kan bevilge støttetimer til skolen i forbindelse med inklusionen i undervisningsmiljøet.

3. Hvornår er man handicappet i skolesammenhæng?

Definitionen af 'handicap' består af tre led eller betingelser, som alle skal være opfyldte:

1. Der skal være tale om et klinisk påvist fysisk, psykisk eller sensorisk deficit (stabiliseret eller under fortsat udvikling).
2. Dette deficit skal være årsag til læringsvanskeligheder eller kontaktvanskeligheder.
3. Dette deficit skal endvidere være af en sådan beskaffenhed, at det kan medføre sociale vanskeligheder eller marginalisering.

I 1992-loven gør lovgiverne meget ud af at skelne mellem 'mangler' (deficit) og 'handicap'. Et deficit kan man vanskeligt gøre noget ved, mens et handicap kan reduceres eller endog bringes til helt at forsvinde. Det er derfor skolens og øvrige omgivers opgave at reducere handicappet ved at sikre ethvert barn mulighed for at udvikle dets egen identitet, autonomi og kognitive kompetencer i en positiv atmosfære båret af gensidig respekt og oplevelse af ligeværd.

Tankegangen er den, at et deficit kan være det samme for forskellige personer, men deres handicap vil givetvis være forskellige, fordi der er tale om forskellige personer, der indgår i forskellige sammenhænge og derfor vil opleve at være handicappede i forskellige situationer. I nyere tekster om elever med handicap taler man da også om, at barnet befinder sig i en handicap-situation, og at det er skolens opgave - i samarbejde med andre - at reducere omfanget af eller helt bortviske denne handicapsituation.

I et videre perspektiv, og som et led i den løbende debat i Italien om, hvordan man kan beskrive forholdet mellem 'deficit' og 'handicap', finder man det synspunkt fremhævet, at det er omgivelserne, der skaber en handicap-situation for barnet. Denne vinkling sker bl.a. under henvisning til Verdenssundhedsorganisationens reviderede klassificering af 'funktioner, handicap og sundhed', vedtaget i 2002 og ratificeret af et par hundrede lande.

I denne klassificering lægges der ikke vægt på 'sygdomstilstandes konsekvenser', men på 'sundhedskomponenter' opfattet som det enkelte menneskes potentialer til fuldt ud at leve sit eget liv. I denne model inddrages de faktorer i omgivelserne, der positivt eller negativt påvirker den enkeltes sundhed. Derved kommer man frem til en ny handicap-opfattelse, idet handicap defineres som 'en sundhedstilstand i et ugunstigt miljø'.

I KVIS-kvalitetsprogrammet har man en lignende tankegang, idet man her bl.a. finder formuleringer om, at man i tænkning og praksis nødvendigvis må bevæge sig fra en 'sygdomsmodel' til en 'sundhedsmodel', gøre op med specialundervisningen som udtryk for symptombehandling og sætte fokus på udviklingsmuligheder hos eleven og på årsager eller betingelser i de almindelige undervisningsmiljøer. Men i skolesystemet har man fortsat den opfattelse, at et stort antal børn ikke 'hører til' på den lokale skole, og ansvaret for deres undervisning og læring flyttes derfor uden for skolen.

Her i landet er det meget relevant i forhold til en rummelig skole at diskutere begreber som diagnosticering, mangler (deficit), handicap og potentialer. Fra gammel tid har vi haft en tendens til at forbinde elevens diagnose og barnets skoleplacering, så forbindelsen er blevet nærmest automatisk. Diagnoser var og er et udtryk for et mangelsyn, et deficit. Derfor har fagfolk rundt omkring i verden gjort meget ud af at lægge vægt på at analysere og beskrive elevers potentialer som udtryk for udviklingsmuligheder, og som udgangspunkt for undervisningen. Samtidig ses relationerne mellem elev og omgivelser som meget afgørende for dennes fortsatte udvikling.

Som et resultat af disse overvejelser ser man i den aktuelle debat endvidere det synspunkt fremhævet, at vurdering og attestation (om 'attest' – se under afsnit 4.C) bør løftes ud af sundhedssektoren, så... 'denne opgave i fremtiden ikke bliver overladt til enkelte specialister, men til en provinsbaseret kommission'.

4. Opgaven løftes i et bredt samarbejde

1992-loven forudsætter, at der ved det statslige skolekontor i hver provins nedsættes en tværinstitutionel arbejdsgruppe, der bl.a. har til opgave at udarbejde udkast til en samarbejdsaftale mellem de administrative aktører i skolen. Dette sker ud fra et behov for at skabe en handlingsplan for et koordineret, gensidigt, forpligtende og bindende samarbejde. Sådanne overenskomster omfatter alle kommuner i provinsen, det statslige skolekontor, sundhedsforvaltningens vurderingsenhed og provinsforvaltningen.

Det typiske indhold i aftalerne er de enkelte aktørers retslige forpligtelser over for børn med handicap og deres familier, hvilke procedurer der skal anvendes af de enkelte institutioner ved forældreinvolvering, indstillinger, vurderinger, planlægning af undervisningen o.l., og hvordan disse aktører og deres medarbejdere skal samarbejde om at fremme helhedsløsninger til gavn for barn og familie.

KVIS-kvalitetsprogrammets regionale udvalg og deres opgaver er - hvad intentionerne angår - til en vis grad sammenlignelige med de italienske tværinstitutionelle arbejdsgrupper, idet de regionale udvalg bl.a. har til opgave at støtte udviklingen i samarbejdet mellem regionens social-, sundheds- og skolesektorer og udarbejde forslag til eventuelle ændringer på området.

A. Vurderingsenheden

Provinsens sundhedsforvaltning har en vurderingsenhed, der er bemannet med specialiserede læger, psykiatere, psykologer og socialmedarbejdere.

Denne enhed har til opgave, at foretage en vurdering af barnet og dets funktions-evne bestående af en klinisk diagnose (som kan dreje sig om såvel fysiske som sensoriske, psykiske og sociale handicap) og en funktionsanalyse.

Når vurderingen er gennemført, og hvis det konkluderes, at barnet opfylder alle tre handicapkriterier, skal enheden udarbejde et dokument, der omfatter

- a) en klinisk diagnose sammen med en kort sammenfattende beskrivelse af barnets situation,
- b) en funktionsbeskrivelse, hvor der lægges vægt på at beskrive barnets stærke og svage sider og den forventede udvikling.

Enheden er desuden forpligtet til at

- c) formidle diagnosen og funktionsbeskrivelsen til de lærere, der skal modtage eleven,
- d) indgå i et samarbejde med familien og skolens personale om den videre planlægning,
- e) revurdere funktionsbeskrivelsen – i samarbejde med familien – ved overgang mellem hver institutions/skoleform (børnehave-grundskole-mellemskole) og – efter behov, dvs. hvis skole eller forældre anmoder om det – på ethvert andet tidspunkt i barnets skoleforløb.

Der foreligger skema-modeller til udfærdigelse af diagnose og funktionsbeskrivelse.

Forældrene kan selv henvende sig direkte til denne vurderingsenhed, eventuelt efter forudgående drøftelser med skolesundhedstjenesten, skolens eller institutionens personale eller - især når det drejer sig om et småbarn, der opholder sig i hjemmet - med familiens læge.

I skolesammenhæng – ved indskrivningen eller senere i skoleforløbet – er det typisk skolens leder, der i samarbejde med forældrene samler alle oplysninger og med forældrenes accept indstiller barnet til en vurdering hos vurderingsenheden.

Vurderingsenheden råder også over medarbejdere med særlige specialer, som kan sættes ind, når det er påkrævet. Fx betragtes tale-høre-pædagogisk bistand på lige fod med fx fysioterapi som en sundhedsfaglig, terapeutisk, ydelse.

I Danmark foretages vurderingen af den pædagogisk-psykologiske rådgivningsenhed (PPR), der er en integreret del af folkeskolen, og det er skolen selv eller de kommunale myndigheder, der efter samråd med forældrene træffer beslutninger på baggrund af vurderingen.

Her i landet er der endvidere bred enighed om, at vurderingen udelukkende skal ske i forhold til barnets liv og læring i skolen. Til forskel fra det italienske system vil de danske vurderingsenheder derfor blive involveret i langt flere sager, som efterfølgende udløser en form for støtte til det undervisningsmiljø, hvor eleven befinder sig, fordi der ikke er indbygget en 'stopklods', som dikterer, at der tillige skal foreligge en klinisk diagnose. Det danske system er således mere vidtfavnende, idet der sikres en individuel vurdering af elevens situation i alle tilfælde, hvor forældre og/eller skole beder om det.

Set i dette lys kan de italienske regler forekomme rigide og begrænsende, men på den anden side er der ikke tvivl om, at de har den virkning, at skolen - i forhold til et stort antal elever uden 'attest' - for alvor afsøger mulighederne for at finde menneskelige, faglige og materielle ressourcer inden for egne vægge, før den med pungen i hånden køber bistand fra privatpraktiserende eksperter.

Det vidtfavnende danske system har dog den modsatrettede virkning, at den pædagogisk-psykologiske vurderingsenheds mange vurderinger - alt andet lige - understøtter den stigende frekvens i henvisningerne til specialundervisning. KVIS-udviklingsprogrammet retter opmærksomheden mod dette problemkompleks og formulerer det således:

'I dag har PPR et problem, idet regelsættet foreskriver nogle 'skal-opgaver': henvisninger, undersøgelser og forslag, og nogle 'kan-opgaver': vejledning, supervision og observation. De obligatoriske opgaver, som regelsættet foreskriver, er medvirkende til, at den proces, der fører til udskillelse, bliver påbegyndt, hvorimod de ikke-obligatoriske PPR-opgaver er dem, som pædagoger, lærere og ledere af institutioner og skoler efterspørger, og som kan medvirke til, at elevernes undervisning i større grad finder sted i almene omgivelser'.

B. Samarbejde mellem skole, vurderingsenhed og forældre

Efter vurderingsenhedens dokumentation udarbejdes - i et samarbejde mellem medarbejdere fra vurderingsenheden, de modtagende lærere og forældrene - en såkaldt '**dynamisk funktionsbeskrivelse**' under hensyntagen til elevens fysiske, psykiske, sociale og emotionelle karakteristika. I denne beskrivelse vurderes og formuleres '*...barnets udviklingsmuligheder samt de evner og færdigheder, barnet allerede besidder, og som skal stimuleres og efterhånden styrkes og udvikles under hensyntagen til barnets egne ønsker og behov...*'. I beskrivelsen peges der på potentielle udviklingsområder ud fra undervisnings- og læringsmæssige samt socialt-emotionelle indfaldsvinkler.

Der foreligger skema-modeller til udfærdigelse af den dynamiske funktionsbeskrivelse.

Den dynamiske funktionsbeskrivelse danner grundlag for '**den individuelle undervisnings- og handlingsplan**', hvor den samlede plan for pågældende elev i en bestemt periode bliver beskrevet med det formål at opfylde barnets ret til undervisning og læring. Planen skal omfatte alle planlagte/forventede initiativer i forhold til barnet, fx:

- lærernes og vurderingsenhedens indledende vurdering,
- målsætninger, der skal opfyldes inden for kortere og længere perioder,
- måden, hvorpå skolen vil bruge de bevilgede støttelærertimer,
- eventuel kommunal medvirken (bygningmæssige ændringer, støttepersoner mv.)
- forældresamarbejdet,
- tidsterminer for revurdering og eventuel justering af planen.

Denne plan er et middel til at opnå en koordinering af de forskellige pædagogiske og sociale tiltag i forhold til eleven.

Planen udformes i et samarbejde mellem de modtagende lærere (herunder støttelærer), og elevens familie under konsulentbistand fra vurderingsenhedens medarbejdere.

Lærerteamet forpligtes desuden til bl.a.

- at integrere den individuelle undervisningsplan i den øvrige planlægning af undervisningen i de enkelte fag eller fagområder,
- at redegøre for undervisningens organisering, så det fremgår, hvornår eleven med handicap arbejder i den samlede klasse, i en mindre gruppe, med værkstedaktiviteter eller med andre særlige aktiviteter,
- at redegøre for, hvordan og efter hvilken pædagogisk plan pågældende elev indgår i disse sammenhænge på de forskellige fagområder,
- at udarbejde en plan for anvendelsen af såvel støttelærerens som de øvrige læreres timer samt træffe beslutninger om brug af lokaler, udstyr og hjælpemidler,
- at deltage i planlægning af fritidsaktiviteter eller andre målrettede aktiviteter uden for skolen i et samarbejde med vurderingsenhedens medarbejdere og medarbejdere fra kommunen med henblik på en koordinering af aktiviteter i skole og fritid.

Den individuelle undervisnings- og handlingsplan udarbejdes skriftligt og skal underskrives af de personer, der har deltaget i udformningen af den. Der foreligger skema-modeller til udfærdigelse af planen.

For at styrke det lokale samarbejde skal der ved hver enkelt skole iflg. 1992-loven ned-sættes en arbejdsgruppe bestående af skoleleder, en fastansat lærer, en støtte-lærer, en skoleassistent, en forælder til elev i handicap-situation, en forælder valgt blandt øvrige forældre, en medarbejder fra vurderingsenheden (som har helt lokale filialer) og en repræsentant for de kommu-nale myndigheder. Denne arbejdsgruppe har bl.a. til opgave

- at fremme en inklusionskultur på skolen og i de lokale miljøer,
- at lette overgange og fremme sammenhæng mellem inklusion i skolen, familien og de tilbud, der findes i lokalområdet,
- at vurdere hvordan inklusionen i skolen forløber,
- at rapportere (løbende eller en gang årligt) til den tværinstitutionelle arbejdsgruppe (se ovenfor).

Den omfattende dokumentation, der på alle planer er indbygget i de italienske professionelles arbejdsforpligtelse, er et meget vigtigt redskab til at fastholde vurderinger, beslutninger, processer og evalueringer, ikke mindst fordi der i de fleste tilfælde er tale om dokumenter, der involverer mange personer i et samarbejde – også på tværs af sektorer.

Her i landet er sådanne skriftlige dokumentationer en mangelvare, ikke mindst i skolen og blandt lærere, når det drejer sig om 'individuelle undervisningsplaner' eller – som det nok snarere burde hedde – 'inkluderende undervisningsplaner'. Sådanne planer er ikke tidsspilde, men har den dobbelte værdi, at de fastholder beslutninger, strategier og handlinger, og at arbejdet med dem kan støtte refleksioner over elevpotentialer og inkluderende og ekskluderende faktorer i undervisnings- og læringsmiljøet. De skal derfor ikke primært laves af bureaukratiske årsager eller som kontrolforanstaltninger, men som en løftestang til at styrke kvaliteten i den daglige inkluderende undervisning. I dag vil IT kunne anvendes som et fleksibelt redskab til at udarbejde og justere sådanne planer.

C. Det statslige skolekontor og dets rolle

Det statslige skolekontor yder konsulentbistand til hele processen, men har en mere overordnet rolle, idet man sædvanligvis ikke direkte deltager i de beskrevne konkrete processer fra 'indstilling' til 'individuel plan'. Skolekontoret har nogle pædagogiske medarbejdere, der skal sørge for at fastholde lovens intentioner, idet man gør meget ud af at arbejde med skolekulturen som en grundlæggende forudsætning for, at en reel pædagogisk inklusion kan finde sted.

Det er da også typisk, at der i de nævnte overenskomster mellem skolens aktører findes formuleringer om 'retten til undervisning og læring' for alle og om 'skolens kultur' som afgørende for den rummelighed og den fleksibilitet, der er nødvendig, for at 'inklusion' kan blive en kvalitet i skolen. Fundamentalt i denne skolekultur er iflg. en formulering i en af overenskomsterne en forståelse for, '*.... altid at rette opmærksomheden mod 'det normale', når der er tale om en person, der er i en handicap-situation, og ikke kun mod det billede, der er forbundet med 'det patologiske'. Derved undgår man at sætte lighedstegn mellem 'elev i en handicap-situation' og 'person der skal hjælpes', og derved kan man opdage og værdsætte ethvert menneskes potentialer og bane vejen for tilrettelæggelse af udviklende forløb både på det personlige plan og i undervisningen....'*

På dette område foregår der et tæt samarbejde mellem den enkelte skoles ledelse og medarbejderne fra det statslige skolekontor. Dialogen er også nødvendig både af hensyn til drøftelse af støttelærerbehovet på skolen og med henblik på den kursusvirksomhed for lærerne, som samme skolekontor forestår.

Det statslige skolekontor får hvert år fra de centrale skolemyndigheder udmeldt et antal støttelærerstillinger efter et numerisk princip (i forhold til det samlede elevunderlag i provinsen). Disse stillinger besættes med kvalificerede lærere og fordeles til de enkelte skoler efter behov.

Skolerne beskriver deres behov i forhold til de elever med handicap, der indgår i det følgende skoleårs undervisningsmiljøer. Denne beskrivelse antager form af en ansøgning til det statslige skolekontor, som herefter er besluttende myndighed. Ansøgningen skal være ledsaget af en dokumentation i form af en 'attest' udstedt af vurderingsenheden. Attesten er dels et bevis på, at eleven opfylder handicapkriterierne, og dels ekspertpanelets vurdering af behovet for støttelærertimer i det undervisningsmiljø, hvor pågældende elev skal inkluderes.

Alle overvejelser om løsning af de aktuelle opgaver i forbindelse med elever med handicap i de almindelige undervisningsmiljøer, sker i en dialog mellem skolerne, det statslige skolekontor, provinssundhedsforvaltningens vurderingsenhed og de kommunale myndigheder.

I statistikken for skoleåret 1999/2000 var støttelærerratioen i gennemsnit ca. en lærer for hver tre elever med attest, hvilket svarede til omkring 5,5% af samtlige lærere i det offentlige obligatoriske skoleforløb. Men tallet kan svinge fra år til år. Iflg. helt aktuelle oplysninger fra det statslige skolekontor i Reggio Emilia er ratioen i øjeblikket en støttelærer for hver to elever.

Tidligere var der fx et loft over elevtallet (max. 20) i den enkelte klasse, hvor der befandt sig en elev med handicap. Dette loft er for nylig fjernet, men fagfolk siger, at man ikke går over 25 elever. Den gennemsnitlige klassekvotient er dog mange steder lav, selv om den dækker over udsving fra skole til skole. Fx har man i regionen Emilia-Romagna (halvt så stor som Danmark og med omkring 4 mio. indbyggere) i skoleåret 2003-04 et gennemsnit på 18,9 i grundskolen og 21,7 i mellemskolen (de to skoleformer udgør tilsammen et skoleforløb, der svarer til den danske folkeskoles).

D. Kommunens medvirken

De kommunale myndigheder er som nævnt forpligtede til at stille fysiske faciliteter til rådighed, herunder arkitektoniske ændringer, der tilgodeser de behov, der måtte opstå, når elever med handicap frekventerer skolen.

Desuden er det kommunens opgave at sørge for disse elevers befordring til og fra skole, evt. dække forældrenes omkostninger, hvis de selv påtager sig befordringen. Også omkostninger ved eventuel ansættelse af en skoleassistent i skolen påhviler kommunen. Skoleassistenterne skal assistere eleven på områder som fx personlig hygiejne mv., kommunikation (døve elever) og sociale relationer.

5. Elever i 'gråzonen'

Elever med handicap - eller som det hedder i den aktuelle italienske version: elever i en handicap-situation - skal som nævnt have et 'attest', for at der kan tilføres undervisningsmiljøet timer fra støttelærerpuljen. Der skal med andre ord være et klinisk påviseligt handicap. Det er ikke nok, at man fx kan konstatere et adfærdsproblem eller en faglig svaghed. Det udløser ikke ekstra ressourcer. Man må i princippet løse opgaven med de ressourcer, der allerede findes på skolen, eller skolen må selv købe sig til vejledning udefra.

Det er først og fremmest en stor udfordring for lærernes faglighed, fleksibilitet, kreativitet og - ikke mindst - samarbejde. Men en række forhold indgår positivt i dette problemkompleks. For det første er lærerne meget veluddannede. Også de fleste støttelærere er skolede i og har erfaring med at håndtere inkluderingsopgaver.

Kommunen kan i særlige tilfælde yde en håndsrækning i form af en ekstra voksen (i princippet ikke en lærer, thi lærere er statskontorets sag) eller en forældreorganisation kan indsætte en frivillig hjælper. I nogle tilfælde sidder disse ekstra hænder på uuddannede, men ofte lykkes det at finde en 'uuddannet' med lærerbaggrund.

Desuden er hele tankegangen i skolen baseret på, at eventuel støtte indsættes i undervisningsmiljøet som helhed ud fra en relationel betragtning om, at alle i miljøet er i den situation, at de enkeltvis og sammen skal udvikle deres potentialer og undervisnings- og læringsmiljøet skal formes, så alle kan udvikle sig.

Af samme grund er termen 'specialundervisning' forsvundet ud af sprogbogen på skolerne og optræder aldrig i lovtekster eller i andre sammenhænge. Termen har mistet sin mening. Der er ikke længere tale om en støttelærer, der - som i gamle dage, altså for 30 år siden - var klistret til den elev, der havde udløst støtten. Det betyder, at alle støttepersoner (både støttelærerne fra den statslige pulje og eventuelle kommunalt bevilgede medarbejdere) indgår i et samarbejde med de faste lærere om klassen - eller klasserne i de tilfælde, klasserne samarbejder på tværs.

Når det er en helt naturlig opgave at skabe et læringsmiljø, hvor alle elever kan lære og udvikle sig, vil alle lærerressourcer blive brugt til at fremme processer i situationer og sammenhænge, hvor såvel elever med 'attest' som elever i 'gråzonen' indgår.

Tale-høre-pædagogisk bistand, fysioterapi o.l. betragtes som en sundhedsfaglig ydelse, og medarbejdere med den slags faglige specialer er placeret i sundhedssektoren (ansat ved vurderingsenheden).

Situationen her i landet er den, at det fortsat er muligt at sende en elev ud af det almindelige undervisningsmiljø og tilbyde et andet. Der er en udbredt forståelse for, at dette kan være den bedste løsning for relativt få elever, formentlig et par procent, hvor der er brug for et helt anderledes undervisningsmiljø i små grupper med helt særlige hjælpemidler, herunder anderledes kommunikationsformer.

Men man kunne i den forbindelse tænke sig, som man gør i en af KVIS-programmets visioner, at anvende nogle økonomiske incitamentter til at afsøge muligheder på den lokale skoles almindelige undervisningsmiljøer ved i princippet at pålægge skolen selv at afholde den økonomiske udgift ved etablering af særlige undervisningsmiljøer eller ved henvisning til specialskole.

6. Forældrenes retsstilling

Forældre til børn med handicap skal sanktionere alle beslutninger, før de kan iværksættes, og de skal inddrages i alle processer, der lægger op til nye beslutninger i forbindelse med deres barn. I 1992-loven understreges forpligtelsen til at inddrage forældrene i alle forhold, der vedrører deres barn.

Hvis forældrene ikke ønsker foretaget en indstilling til vurdering hos vurderingsenheden, eller hvis vurderingen gennemføres og de herefter ikke kan acceptere diagnosen og de foreslåede foranstaltninger, er vurderingsenheden forpligtet til at yde konsulentbistand til skolen og lærerne.

I særlige tilfælde, når det vurderes, at barnet er i en særlig risikosituation, kan myndighederne tilsidesætte forældrene med henvisning til hensynet til barnets tarv.

7. Fremtidige perspektiver

Efterhånden er integration/inklusion en meget etableret og naturlig en del af den skolepolitiske tænkning, og der er ikke grund til at formode, at man vender tilbage til en segregerende skole. Tværtimod ser det ud til, at man fortsat vil arbejde med undervisningssystemets inklusionskultur med henblik på at opnå kvalitative forbedringer for de elever, der kommer i en handicap-situation og ikke mindst for de elever, der befinder sig i gråzoneområdet.

LAW No 53/2003

The law No. 53 was approved by the Parliament on

28 March 2003

**“Delegation of power to the Government to lay down
general rules for education and basic levels of performance
in education and vocational training”**

The legislative decrees will be adopted within 24 months from the day of entry into force of the law (12 April 2003).

The delegation therefore expires on 11 April 2005.

LAW No 53/2003
CONSTITUTIONAL FRAMEWORK

The present Constitution, art. No 117, states the legislative competence:

- of the State as for education system (the Government is delegated to define the general rules)
- of the Regions as for education and vocational training system, while respecting some basic levels of performance stated by the State (i.e. typology and duration of the courses, level of qualifications)

LAW No 53/2003
GENERAL AIMS (Art. 1)

- to promote personal growth and enhancement while respecting:
- the pace of development
 - the diversity and the identity of each individual
 - the educational choice of families within the framework of cooperation between parents and school and in keeping with the principle of school autonomy and with the principles stated in the Constitution.

LAW No 53/2003

MAIN PRINCIPLES AND CRITERIA (Art. 2)

Lifelong learning is promoted and everyone with no discrimination of any kind is guaranteed the opportunity to attain high cultural levels as well as to develop one's capacities and competencies through both general and specific knowledge and skills, in line with one's own aptitudes and choices, suitable to enter social life and the world of work at a local, national and European level.

A spiritual and moral forming of the individual also inspired by the principles of the Constitution is promoted, together with the development of a historical conscience and a sense of belonging to the local and national community as well as to the European civilization.

Everyone is guaranteed the right to education and training for at least 12 years or until the attainment of a qualification within 18 years of age; the above mentioned right is implemented within both the education system and the education and vocational training system (...) also guaranteeing the integration of disabled people in accordance with Law February 5, 1992 n.104.

The Education and Training System is divided into

- **pre-school,**
- **first cycle** comprising primary school and lower secondary school
- **second cycle** composed of the *licei* system and the education and vocational training system.

ITALIAN EDUCATION SYSTEM BEFORE THE REFORM

(LAW 28 MARCH 2003 No 53)

age	Licei Arts studies, classical studies, foreign languages, pedagogical studies scientific studies (2+3)	Technical Schools (32 lines) (2+3)	Vocational State Schools (17 lines) Art Schools (40 lines) (3+2)	Vocational training centres Apprenticeship Compulsory Education
18				
17				
16				
15				
14				
13				
12				
11				
10				
9				
8				
7				
6				
5				
4				
3				

MIDDLE SCHOOL

ELEMENTARY SCHOOL

INFANT SCHOOL (not compulsory)

NOTES

Yellow: Compulsory Education (9 years, from the age of 6 to 15).

Red: Compulsory Education and/or Training (3 years inside schools or vocational centres or apprenticeship, from 15 to 18 years of age).

ITALIAN EDUCATION SYSTEM AFTER THE REFORM

(LAW 28 MARCH 2003 No 53)

AGE	Education system (8 Licei) Arts, classical studies, economics, foreign languages, music and dance, scientific studies, technological studies, human sciences (2 biennium + terminal year)	Education and Training System 3 years courses for qualification 4 years courses for diploma
18		
13		
12		LOW SECONDARY SCHOOL
11		
10		
9		
8		PRIMARY SCHOOL
7		
6		
5		
4		INTANT SCHOOL (not compulsory)
3		

NOTES

1. *Yellow*: unified compulsory school
2. *Red*: compulsory education and/or training (4 years in licei or 3-4 years in education and training system or 3 years (from 15 to 18 years of age) in integrated school-work courses or in apprenticeship).

LAW No 53/2003

MAIN FEATURES (Art. 2)

pre-school lasts three years and contributes to the education and the affective, psychomotor, cognitive, moral, religious and social development of children. It promotes individual potential in terms of interpersonal relationships, autonomy, creativity and learning and contributes to assure real equal education opportunities.

the **first cycle** of education is composed of

- **primary school**, which lasts five years, and
 - **lower secondary school**, which lasts three years,
- each maintaining its own distinctive features:

primary school is divided into one first year aimed at promoting the acquisition of basic skills and two two-year didactic periods;

lower secondary school comprises a two-year period and a third year, which first of all completes the cycle and at the same time secures school guidance and a link with the second cycle.

LAW No 53/2003

PRIMARY SCHOOL (Art. 2)

Primary school promotes the development of the personality of children while respecting their own individuality and aims at having them achieve and develop:

- basic skills and knowledge until the first logical-critical systematisations
- communicative competence in both mother tongue and at least one language of the E.U.
- laying the foundations for using scientific methodologies in the study of the natural world, of its phenomena and laws
- enhancing relational capacities as well as capacities of orientation in space and time
- social and civic responsibility

LAW No 53/2003

LOWER SECONDARY SCHOOL (Art. 2)

Lower secondary school, through its disciplines,

- aims at developing learner autonomy and social interaction
- by fostering ICT literacy, it helps learners systematise and enhance knowledge and skills in connection with the cultural tradition as well as the social, cultural and scientific developments of our present time
- gradually develops learners' competencies and choice skills on the basis of their individual talents and aptitudes
- offers learners suitable instruments which enable them to go on with their education and training
- provides the opportunity to learn a second foreign European language
- helps learners make informed choices as regards their further education and training

Methodology is characterised by variety and diversification to better accommodate to the different stages of learners' personality development.

LAW No 53/2003
FIRST CYCLE EXAM (Art. 2)

The first cycle of education ends with a State exam and those students who are successful are allowed to enter either the *licei* system or the education and vocational training system

FURTHER INFORMATION

www.istruzione.it
www.indire.it
www.invalsi.it
orazio.niceforo@istruzione.it

LAW No. 53 of 28 March 2003

Delegation of power to the Government to lay down general rules for education and basic levels of performance in education and vocational training.

The Chamber of Deputies and the Senate of the Republic having approved;

THE PRESIDENT OF THE REPUBLIC

ENACTS

The following law:

Art.1

(Delegation to lay down general rules for education and basic levels of performance in education and vocational training)

1. In view of promoting personal growth and enhancement while respecting the pace of development, the diversity and the identity of each individual, as well as the educational choice of families within the framework of cooperation between parents and school and in keeping with the principle of school autonomy and with the principles stated in the Constitution, the Government is delegated to adopt one or more legislative decrees - within 24 months from the date of entry into force of the present law - laying down general rules for education and basic levels of attainment in education and vocational training, while respecting school autonomy and the constitutional competencies of regions, municipalities and provinces, with regards to the powers conferred to the various institutional actors.

2. Without prejudice to the specific provisions of article 4, the legislative decrees referred to in paragraph 1 shall be adopted upon the proposal of the Minister of Education, University and Research, in agreement with the Minister of Economy and Finance, the Minister for Public Administration and the Minister of Labour and Social Affairs, after consulting the Unified Conference referred to in article 8 of legislative decree n. 281 of 28 August 1997 and having requested the opinion of the competent Committees of the Chamber of Deputies and of the Senate of the Republic, to be delivered within 60 days from the transmission date of the draft legislative decrees; nonetheless after this deadline the legislative decrees can be adopted. The legislative decrees concerning education and vocational training

shall be adopted subject to the agreement with the Unified Conference referred to in the legislative decree n. 281 of 1997.

3. In order to carry out the tasks set out in the present law, within 90 days from the date of its entry into force, the Minister of Education, University and Research shall prepare a plan for financial support, which will be submitted for approval to the Council of Ministers, following agreement with the Unified Conference referred to in the above mentioned legislative decree n. 281 of 1997, aimed at:

- a) the reform of the education system/school levels and the necessary actions for its implementation and for the development and enhancement of autonomy of school institutions;
- b) the institution of the National Institute for the Evaluation of the Education System;
- c) the development of multimedia technologies and ICT literacy, while respecting the principle of pluralism of IT solutions, in view of encouraging and developing students' creativity and co-operation;
- d) promoting physical activity, students' sport and play competences;
- e) professional enhancement of teachers;
- f) staff initial and in-service training programmes;
- g) the reimbursement of part of the expenses met by teachers for self-updating activities;
- h) the professional enhancement of administrative, technical and auxiliary (ATA) staff;
- i) guidance programmes to prevent drop-out and to ensure the implementation of the right and duty to education and training;
- l) initiatives aimed at developing Higher Technical Education and Training and adult education;
- m) refurbishing and maintenance of school buildings;

4. Further provisions can be adopted to amend and integrate the legislative decrees referred to in the present article and in article 4, within 18 months from the date of their entry into force, following the same criteria, guidelines and procedures.

Article 2

(The Education and Vocational Training System)

1. The decrees cited in Article 1 provide the Education and Vocational Training System on the basis of the following principles and criteria:

- a) lifelong learning is promoted and everyone with no discrimination of any kind is guaranteed the opportunity to attain high cultural levels as well as to develop one's capacities and competencies through both general and specific knowledge and skills, in line with one's own aptitudes and choices, suitable to enter social life and the world of work at a local, national and European level;
- b) a spiritual and moral forming of the individual also inspired by the principles of the Constitution is promoted, together with the development of a historical conscience and a sense of belonging to the local and national community as well as to the European civilization;
- c) everyone is guaranteed the right to education and training for at least 12 years or until the attainment of a qualification within 18 years of age; the above mentioned right is implemented within both the education system and the education and vocational training system according to basic levels of performance defined at a national level according to article 17, paragraph 2, letter m) of Constitution) and through regulations enacted in conformity with Law August 23, 1988 n.400 and also guaranteeing the integration of disabled people in accordance with Law February 5, 1992 n.104. Fruition of this education and training provision is an obligation sanctioned by the Law; within the above mentioned terms of right/duty to education and training, both compulsory education (Constitution, art. 34) and training (Law May 17, 1999 n. 144, art. 68 and following amendments) are redefined and widened. The gradual implementation of the above mentioned right/duty will be under the legislative decrees in Article 1, paragraphs 1 and 2 of this Law in correlation with the financial measures included in the plan mentioned in Article 1, paragraph 3 adopted subject to agreement with the Unified Conference (Article 8, legislative decree August 28, 1997 n.281) and in accordance with the funding provided under Article 7, paragraph 6 of this Law;
- d) the Education and Training System is divided into pre-school, a first cycle comprising primary school and lower secondary school and a second cycle composed of the *licei* system and the education and vocational training system;

- e) pre-school lasts three years and contributes to the education and the affective, psychomotor, cognitive, moral, religious and social development of children. It promotes individual potential in terms of interpersonal relationships, autonomy, creativity and learning and contributes to assure real equal education opportunities. While respecting the primary educational responsibility of parents, it aims at fully educating children and thanks to its autonomy as well as its pedagogic and methodological unity, it represents the educational link between the services offered to infancy and primary school. Attendance at pre-school is generalised and so is its educational offer. Children who are three of age by April 30th of the school year may be enrolled at pre-school on the basis of criteria of graduality and experimentation also connected to the introduction of new professional figures and organizational procedures.
- f) the first cycle of education is composed of primary school, which lasts five years, and lower secondary school, which lasts three years. It being understood that each maintains its own distinctive features, primary school is divided into one first year aimed at promoting the acquisition of basic skills and two two-year didactic periods; lower secondary school comprises a two-year period and a third year, which first of all completes the cycle and at the same time secures school guidance and a link with the second cycle; attendance at primary school is compulsory for children who are six years of age by August 31st ; children who are six by April 30th of the school year may also be enrolled; primary school promotes the development of the personality of children while respecting their own individuality and aims at having them achieve and develop basic skills and knowledge until the first logical-critical systematisations, as well as communicative competence in both mother tongue and at least one language of the E.U., at laying the foundations for using scientific methodologies in the study of the natural world, of its phenomena and laws, at enhancing relational capacities as well as capacities of orientation in space and time; social and civic responsibility is also emphasised; lower secondary school, through its disciplines, aims at developing learner autonomy and social interaction; by fostering ICT literacy, it helps learners systematise and enhance knowledge and skills in connection with the cultural tradition as well as the social, cultural and scientific developments of our present time; as concerns methodology, it is characterised by variety and diversification to better accommodate to the different stages of learners' personality development; lower secondary school stresses the systematic dimensions of disciplines, it gradually develops learners' competencies and choice skills on the basis of their individual talents and aptitudes; it offers learners suitable instruments which enable them to go on with their education and training; it provides the opportunity to learn a second foreign language among the ones of the E.U.;

it helps learners make informed choices as regards their further education and training; the first cycle of education ends with a State exam and those students who are successful are allowed to enter either the *licei* system or the education and vocational training system;

- g) the second cycle of education, aimed at the individual, cultural and professional growth of young boys and girls through knowledge, action and behaviour as well as critical reflection on them, is directed at developing autonomous judgement and the exercise of individual and social responsibility; ICT literacy is also fostered; the second cycle of education comprises both the *licei* system and the education and vocational training system; from the age of 15 one's diplomas and qualifications may be obtained through sandwich courses or apprenticeship; the *licei* system includes the following courses of study: the Arts, Classical Studies, Economics, Foreign Languages, Music and Dance, Scientific Studies, Technological Studies, Life Sciences; the Arts, Economics and Technological Studies are in turn divided into different courses of study to better accommodate to learners' needs. Every *liceo* course of study lasts five years: two two-year periods and one final year which completes the education path characteristic of the course of study in terms of knowledge and skills featuring its educational, cultural and professional profile; the course of study ends with a State exam and those students who pass it are allowed to enrol at university or attend higher education courses in the Arts, Music and Professional Dance; attendance at the final fifth year allows students to enter High Technical Vocational Training;
- h) it being understood that regions are the relevant authorities as concerns education and vocational training, the paths within the education and vocational training system implement educational, cultural and professional profiles with different titles and qualifications recognised at national level provided that they are in conformity with national levels of performance, as cited in letter c); the methods for ascertaining such conformity, also with regard to the usability of such titles and qualifications within the E.U. are established in the regulations mentioned in Article 7, paragraph 1, letter c); these titles and qualifications allow students to enter Higher Technical Education and Training, while respecting the provisions of Article 69 of Law May 17, 1999 n.144; the titles and qualifications obtained at the end of at least four-year paths within the education and vocational training system allow students to take the State exam after having attended a one-year course organised in co-operation with universities or higher education institutions in the Arts, Music and Professional Dance to which such exam

gives admission; it is also possible to take the State exam without attending the above mentioned one-year course;

- i) one is guaranteed the opportunity to change one's course of study within the *licei* system or to move from the *licei* system to the education and vocational training system and viceversa; this is endorsed and made possible by means of suitable initiatives aimed at helping one acquire the knowledge necessary to the new choice; successful attendance at any segment of the second cycle of education entails the acquisition of certified credits useful in case one decides to resume one's education after a pause or when moving from one path to another as mentioned in letters g) and h); in the second cycle of education, practical activities, training and placements in Italy or abroad implying short or longer periods spent in cultural, social, productive and professional contexts are recognised with proper competence certifications issued by schools or training centres; with reference to the fifth and final year of the second cycle of education, schools along with training centres within the education and vocational training system agree respectively with universities, higher education institutions in the Arts, Music and Professional Dance and the higher technical education and training system on the modalities of access to university courses, higher education courses in the Arts, Music and Professional Dance and higher technical education and training paths in terms of the necessary knowledge and skills one must possess;
- l) personalised study plans, in conformity with the autonomy granted to schools, comprise a national common core which reflects the cultural and traditional heritage of the country as well as its national identity and a regional quota which highlights the aspects of major interest for local contexts.

Art. 3

(Evaluation of students' learning and of quality of the education and vocational training system)

1. With the decrees mentioned in article 1, the general rules for the evaluation of the education and training system and of students' learning are dictated, in compliance with the following principles and guiding criteria:
 - a) the periodical and annual evaluation of learning and behaviour of students belonging to the education and training system and the certification of competencies achieved by students are entrusted to teachers of education and

training institutions attended by students; teachers are also in charge of the evaluation of didactic periods to allow students to pass to the next period; the improvement and evaluation of learning processes, as well as didactic continuity are assured by having teachers remain in their workplace for due period;

- b) in order to obtain a progressive improvement and harmonisation of the quality of the education and training system, the National Institute for the Evaluation of the Education System tests students' knowledge and skills and verifies the overall quality of the education offer of education and training institutions periodically and systematically; its functions and structure are re-determined in order to enable it to implement the tasks mentioned above;
- c) the State exam to be taken at the end of the education cycles takes into consideration and evaluates competencies achieved by students during and at the end of the cycle and consists in tests designed by examination commissions and tests designed and managed by the National Institute for the Evaluation of the Education System on the basis of specific learning objectives of the course and subjects of the last year.

Art. 4

(Sandwich courses)

1. It being understood that the contents provided for by article 18 of law 24 of June 1997, n.196, in order to assure students who have completed their fifteenth year of age the opportunity to carry out the courses of the second cycle through sandwich courses, a modality of carrying out the educational path which is planned, implemented and evaluated by the school and training institution in co-operation with firms or their respective associations and with the chambers of commerce, industry, handicraft and agriculture to provide youth with basic knowledge as well as the acquisition of competencies to be spent on the labour market, the government is delegated to adopt within twenty-four months from the date of entry into force of the present law and according to article 1, paragraphs 2 and 3 of the law itself, a relevant legislative decree upon a proposal of the Minister of Education, University and Research together with the Minister of Labour and Social Affairs and with the Minister of Productive Activities, in agreement with the Unified Conference mentioned in article 8 of the legislative decree 28 August, 1997 no. 281, after consulting the associations which are mainly representative of employers, in the respect of the following guiding principles and criteria:

- a) carrying out the whole training from 15 to 18 years of age by alternating periods of work and study, under the responsibility of the school or training institution, on the basis of agreements with firms or with their respective

associations or with the chambers of commerce, industry, handicraft and agriculture or with public or private bodies including those belonging to the third sector available to receive students on placement, however this does not constitute an individual work relation. School institutions, within sandwich courses, can link with the education and vocational training system and assure, on demand of those interested and in agreement with the regions, the attendance in education and vocational training institutes of integrated courses envisaging study plans designed by both the two systems, coherent with the course of study and implemented with the contribution of both systems;

- b) providing general indications for retrieval and allocation of financial resources necessary for the implementation of sandwich courses including incentives for enterprises, enhancement of firms as training setting and tutorial assistance;
- c) indicating modalities for the certification of positive results of placement and credits gained by the student.

2. The tasks carried out by the teacher in charge of relationships with firms and of monitoring students attending sandwich courses are recognised within the framework of increased value given to the teacher professionalism.

Art. 5

(Teacher training)

1. With the decrees of article 1 rules on initial training for teachers of pre-school, primary and secondary school are established, respecting the following guiding principles and criteria:

- a) initial training is equal for all teachers and takes place in the Universities in specialisation degree courses; admission to these courses is planned according to article 1, paragraph 1 of the law of 2 August 1999, no. 264, and following amendments. The planning of the admissions to such courses is determined according to article 3 of the same law, on the basis of the estimate of the really available places in schools in each region;
- b) with one or more decrees, adopted according to article 17, paragraph 95, of the law of 15 May 1997, no. 127, also derogating the provisions of article 10, paragraph 2 and article 6, paragraph 4, of the regulation mentioned in the decree of the Minister of University and Scientific and Technological Research of 3 November 1999, no. 509, the classes of the specialisation degree courses, also between faculties or universities, are established; such courses are aimed also at teacher training (letter *a* of this paragraph). As to the training of secondary school teachers, the above mentioned classes are established

referring to the teaching of subjects taught in such education levels and with leading aims of subject widening. Such decrees regulate the teaching activities related to the integration of students with disabilities; the teachers' initial training can include a placement abroad;

- c) admission to the specialisation degree courses for teacher training is subject to the possession of the minimum curricular prerequisites, fixed for each qualification class in the decree of letter *b*) and to the adequacy of the candidates' personal preparation, checked by the universities;
- d) the final exam for the achievement of the specialisation degree of letter *a*) has qualifying value for one or more subjects fixed by decree of the Minister of Education, University and Research;
- e) those who obtained the specialisation degree of letter *a*), with the object of the admission to the teaching staff, carry out, by previous stipulation of proper training-employment contracts, specific training activities. To this end and for the direction of the courses mentioned in letter *a*), the universities, after consultation with the school regional head offices, fix in their teaching regulations the establishment and the organisation of proper university or inter-university facilities for teacher training; the relationships with the schools depend, through agreements, on such facilities;
- f) the university or inter-university facilities of letter *e*) promote and direct the excellence centres for permanent teacher training, established in a proper decree by the Minister of Education, University and Research;
- g) the facilities mentioned in letter *e*) deal with the in-service training of the teachers interested in functions of support, tutorship and coordination of the educational, teaching and managerial activity of the education and vocational training institutions.

2. With the decrees of article 1 rules on initial training done in education and specialisation institutions in the Arts, Music and Professional Dance mentioned in the law of 21 December 1999, no. 508, are dicated for the subjects of the respective academic diplomas. To the above mentioned ends, the guiding principles and criteria of paragraph 1 of this article are applied with the necessary adaptations.

3. As regards those people who are not in possession of the teaching qualification for secondary school, but have obtained the two-year specialisation diploma in special education teaching (decree of the Minister of Education of 24 November 1998, published on the *Official Gazette* no. 131 of 7 June 1999, and the decree of

the President of the Republic of 31 October 1975, no. 970), or have the degree or the diploma of ISEF (Higher Institute of Physical Education) or of the Academy of Fine Arts or of the Higher school for art industries or of the Academy of Music or a State-recognised music school, and have passed the admission tests to the Schools of specialisation for secondary teaching, the same schools evaluate the theoretical and practical teaching path and the exams taken to achieve the above mentioned specialisation diploma in order to recognise the relevant teaching credits, also in order to shorten their study path in the specialisation school subject to the supernumerary matriculation to the second school year.

The degree courses for primary school teachers of article 3, paragraph 2, of the law of 19 November 1990, no 341, evaluate the theoretical and practical teaching path and the exams taken to achieve the two-year specialisation diploma in special education teaching for the recognition of the relevant teaching credits and the supernumerary matriculation to the relevant school year established by the academic authorities, for those students who, having such specialisation qualification and the school-leaving certificate, have passed the admission tests. The final degree exam of the courses for primary school teachers created according to article 3, paragraph 2, of the law of 19 November 1990, no 341, including the evaluation of the training activities envisaged by the relevant training path, is considered a State exam and qualifies for teaching, respectively, in nursery school and primary school.

Such exam allows also the admission to permanent lists of teachers provided for by article 401 of the consolidated act of the legislative decree of 16 April 1994, no 297, and following amendments. To allow such admission, the schedule for the evaluation of qualifications is supplemented with a suitable score for the degree mark obtained. As to article 3, paragraph 2, of the law of 19 November 1990, no 341, the words: "Competitions qualify for teaching" are cancelled.

Art. 6

(Regions with a special statute and autonomous provinces of Trento and Bolzano)

1. The regions with a special statute and the autonomous provinces of Trento and Bolzano keep their authority, in accordance with the respective statutes and implementing rules, and with the constitutional law of 18 October 2001, no 3.

Art. 7

(Final and implementing provisions)

1. By means of one or more regulations to be adopted in accordance with article 117, sixth paragraph, of the Constitution and with article 17, second paragraph, of the law of 23 August 1988, no 400, upon consultation of the relevant parliamentary Committees, in observance of school autonomy, we provide to:

- a) identify the core of the national study plans as regards the specific learning objectives, the subjects and the activities constituting the national quota of study plans, as well as the timetables and the internal limits of flexibility in organising the subjects;
- b) determine the assessment methods of the education credits;
- c) define the lowest training standards required for the national usability of the vocational qualifications obtained at the end of the vocational training paths, as well as after the transfer from the vocational training to the education paths.

2. The regulations, as per paragraph 1, letter c), are defined in agreement with the standing Conference for the relations between the State, the regions and the autonomous provinces of Trento and Bolzano, with reference to the legislative decree of 28 August 1997, no 281.

3. Every three years, the Minister of education, university and research submits a report on the education and vocational training system to the Parliament.

4. According to the criteria of gradualness, and at a piloting stage, depending on the available places and on the financial resources of the municipalities, according to the duties assigned by the regulations and in observance of the limits set to the municipal finance by the stability pact, in the school years 2003-2004, 2004-2005 and 2005-2006, the first year of the pre-school can be attended by children who will be three years old by 28 February 2004, or by earlier dates, until 30 April, as per article 2, paragraph 1, letter e). In the school year 2003-2004, children who will be six years old by 28 February 2004 can enrol in the first year of the primary school, within the limits of the financial resources as per paragraph 5.

5. The expenses arising from the implementation of article 2, paragraph 1, letter f), and from the paragraph 4 of this article, as regards pre-primary state school and primary state school, are fixed at 12,731 thousand euro as the highest amount for 2003, 45,829 thousand euro for 2004 and 66,198 thousand euro starting from 2005. These expenses will be covered through an equivalent reduction of the allocation registered, for the 2003-2005 three-year budget, in the basic estimation unit of the current accounts "Special Fund" of the budget of the Ministry of economy and finance for year 2003, by partially using the allocation for the

Ministry of education, university and research. The Minister of education, university and research provides to manage the loans, also until 30 April as per article 2, paragraph 1, letter f), assuring in any case the above mentioned expense limit.

6. The plan for financial support, as per article 1, paragraph 3, is implemented, according to the public finance restrictions, by means of funding to be yearly registered in the financial act, in keeping with the economic-financial planning Document.

7. The outline of each legislative decree, as per articles 1 and 4, must be accompanied by a technical report in conformity with article 11-ter, paragraph 7, of the law of 5 August 1978, no 468, and following amendments.

8. The legislative decrees, as per paragraph 7, determining new or higher expenses for the public finance, will be issued only after the entry into force of the legislative regulations allocating the necessary financial resources.

9. The opinion, as per article 1, paragraph 2, first sentence, is expressed by the relevant parliamentary Committees responsible for the financial outcomes.

10. Every year, the Ministry of education, university and research and the Ministry of economy and finance verify the financial needs related to the gradual implementation of the reform, with respect to the amounts yearly allocated in the budget to this end. Possible higher expenses are to be covered in conformity with article 11-ter, paragraph 7, of the law of 5 August 1978, no 468, and following amendments.

11. The Minister of economy and finance is authorized, by means of his own decrees, to make the necessary changes to the budget.

12. The law of 10 February 2000, no 30, is repealed.

13. The law of 20 January 1999, no 9, is repealed.

This law, provided with seal of the State, will be included in the official Collection of the normative acts of the Italian Republic. It is a duty, for those concerned, to observe the present regulation and to ensure that it is observed as a State law.

Rome, 28 March 2003

CIAMPI

BERLUSCONI, Prime Minister

MORATTI, Minister of Education, University and Research

Seen, the Minister of Justice: CASTELLI

Hvilket omfang har integrationen i skolen i dag?

(Italien - skoleåret 2003 - 2004)

150.000 drenge og piger med et eller andet problem

Integreret i 130.000 italienske klasser

Omfatter 400.000 lærere og pædagoger hvoraf cirka 70.000 støttelærere og støttepædagoger

Frivilligt arbejde

Sundhedsvæsenet

Familierne

Kommunernes
socialforvaltninger

SITUATIONEN I TOSCANA

(Skoleårene 2003 – 2004 og 2004 – 2005)

AMT	2003-2004	2004-2005	Forskel
AREZZO	688	748	60
FIRENZE	1.666	1790	124
GROSSETO	374	390	16
LIVORNO	713	778	65
LUCCA	661	695	34
MASSA CARRARA	377	388	11
PISA	792	855	63
PISTOIA	781	848	67
PRATO	500	503	3
SIENA	483	535	52
<i>I alt</i>	7.035	7.530	495

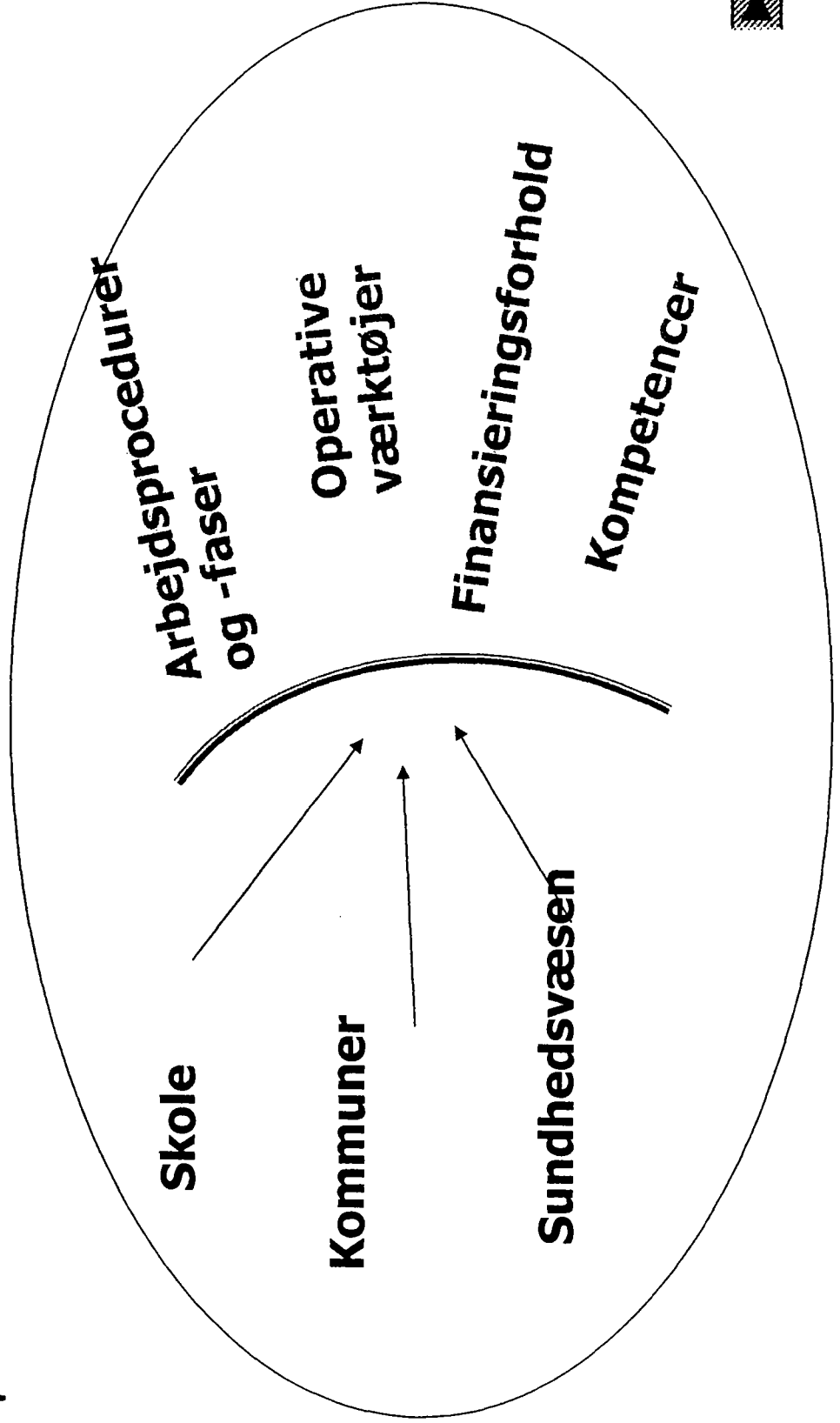
Nogle bemærkninger

- **Tilstedeværelsen er meget udbredt i skolens daglige liv**
- **Integration som kulturelt og socialt accepteret fænomen**
- **Integrationen i skolen forekommer ikke at være fuldstændig gennemført, og har næppe fundet sin endelige form**

**Inddragelse af den faglig kunnen og forståelse
hos de forskellige medvirkende:**

- **Familier**
- **Foreninger af frivillige**
- **Sundhedsvæsenet**
- **Kommuner og amter**
- **Skoler**

Samarbejdsaftaler

Skolen

Ressourcerne

Organiseringer

Den individuelle undervisningsplan P.E.I.)

Støtte-lærer

Klassens lærere

Skoleleder

Document:
Aktiviteter med eleven i en bestemt periode

- Undervisningsprojekter
- Former for integration i og uden for skolen

Assisterer, kommunale

Medarbejdere i sundhedsvæsenet

Familie-medlemmer

Sundhedsvæsenet

Funktionsdiagnosen

Berørte aspekter: det kognitive - affektivt-relationale - sproglige
- sansemæssige – motoriske - selvhjulpenhed

Fremhæver

Indlæringsvanskeligheder

Muligheder for generhvervelse
af tabte evner og færdigheder

Kommune og skole:

Hjælpepersonale for handicappede elever

Skolens kompetence

Første afsnit

Adgang til udendørs arealer
Bevægelsesmuligheder inden for skolens lokaler

Personlig pleje

Specialisthjælp udført af kvalificeret personale i og uden for skolen

Personale som: socialpædagoger, assistenter, oversætter af tegnsprog

Andet afsnit

Kommunens kompetence

Assistenthjælp i skolerne i Firenze kommune

Skoleåret 2003 - 04

212 assistenter

335 elever

4.477 timers assistance om ugen

€ 2.330.000 / (4.600.000.000 lire)

TOSCANA: støttelærere i skoleåret 2004 - 2005

Amt	Handic. elever	Støttelærere	Forhold
AREZZO	748	395	1,89
FIRENZE	1790	915	1,96
GROSSETO	390	209	1,87
LIVORNO	778	416	1,87
LUCCA	695	370	1,88
MASSA CARRARA	388	225	1,72
PISA	855	450	1,90
PISTOIA	848	449	1,89
PRATO	503	277	1,82
SIENA	535	287	1,86
<i>I alt</i>	7.530	3.993	1,89

Støtte, eneste ressource for integrationen?

Paradoksal situation – risiko for ny udskillelse af eleven:

- delegering til støttelæreren og udsondring af parret "støttelærer – handicap. elev"
- Klassen udfører sit arbejde. Den handicappede person forbliver et "ekstra" individ og bliver ikke reelt taget med.

Læreren som står for støtteaktiviteter

Inddragelse af alle faglærere i integrationsprocessen

Støttelærers særlige faglighed:

Eksperimenter med og udfører forløb der skal lette indlæring

1. Kompetencer i at
**reducere et
personligt og
gruppebetings
handicap** hos
eleven.

2. Kompetencer i at
sammenknytte den
individuelle
undervisningsplan med
klassens aktiviteter.

Indlæring / undervisning

Barnet er ansvarligt for sin egen indlæring: Indlæringen finder sted hvis barnet er aktivt engageret i erfaringsforløb der stimulerer det på dets eget niveau.

Ethvert barn har sine egne læringsstile som kan adskille sig lidt eller meget fra kammeraternes

Børn lærer bedre gennem en række forskellige tilgange, strukturerede og ikke-strukturerede

Børn kan lære ved at høre, men det er mere sandsynligt at de lærer ved at tale, gøre og høre på.

.....

Organisering af læringsmiljøet

Ikke kun frontal lektion

Eksempel: værkstedsarbejder

Forskelligartede undervisningsformer for at lade den enkelte opbygge sit eget læringsforløb.

Samarbejde mellem eleverne i en gruppe

.....